

ODAMEES

Nr. 5 (7) MÄRTS 1925

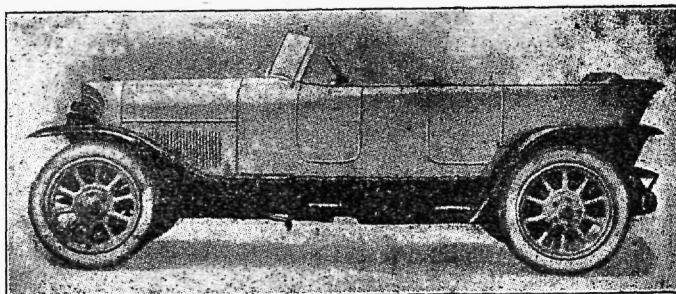
II AASTAKÄIK

Lihavõte number

„FIAT“ luksus-autod

15/20 ja 20/30 H. P.

Kõik mis moodne tehnika auto konstruktsiooni ja välise ilu alal pakkuda suudab on kehastatud nendes paremates Itaalia modellides. Lähemad teated ja hinnakirjad saadab

Ainuesitaja Eestis

HANS WINNAL ~ TALLINNAS

S. Tatari tän. 1

Kõnetr. 3-42 ja 3-72

„Odamees“ Nr. 3 (7) sisu

Haapsalu loss (7 pildiga) N. graf Rehbinderi järele.

Eesti ranna ja saarte rootslased (5 pildiga). Henrik Sepp.

Hermann Maim (pildiga). A. Kitzberg.

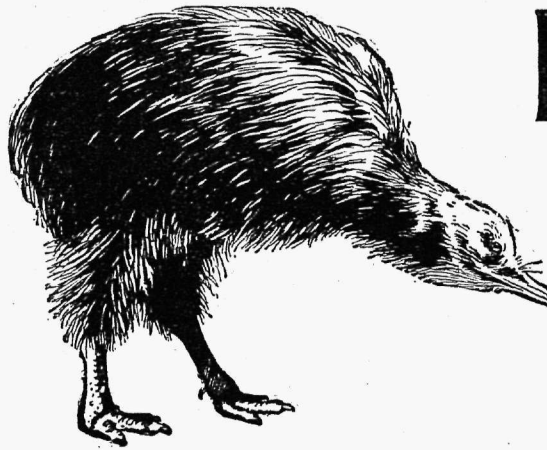
Ristimine tulega. Albert Kivikas' e romaani vabadussõjast (7 järg.)

Kolme kohus. J. Potapenko Lihavõtte jutt nelja illustratsiooniga.

Romaan kontrabassiga. Anton Tshéhkhovi naljajutt.

Püha Venemaa. Gustav Doré satiiriline kroonika Vene ajaloost (24 joonistusega).

Päälle selle pildid: Al.-kapten Rudolf Kuslap. Al.-kapten Ado Lüüs. Kapral Eduard Luha. Van. al.-ohv. Karl Lipand. Reamees Eduard Lampson. Kapten Rudolf Kivilo. Van. al.-ohv. Arnold Valdmann. Kolonell Parts. Kapten Irv. Meie soomusrongid vabadussõjas. Ludvig Juht ja Vladimir Padva. Lauljanna Kopli-Wiegand.

Kõigile ei ole veel mitte kindel

et on olemas ainult üks võimalus kuidagi kaitseda ja hoida oma jalanõusid. Selleks peate tarvitama ainult hääd saapakreemi

Igal aastaajal ja iga ilmaga hoiab „KIWI“ igasugu naha pehme ja veekindla, muudab peene kui ka jämeda ja kantud jalanõu ikka uueks ja annab suurepäralise ja kestva läike. See võrdlemata saapakreem on valmistatud Inglismaal parematest saadavatest ainetest.

“Kiwi”
KEE WEE

The Quality Boot Polish

A.-S. „HELIOS”

Apteegi- ja kosmeetikaainetega kauplemise, keemia-
farmatsöitliste präparaatide valmistamise, arstirohtude
ja tehniliste taimede kasvatamise ja ümbertöötamise selts

Rohukauplus, ladu ja pääkontor: TARTUS, Promenadi tän. 7 Telef. 5-62.

Vabrik ja katsepõllud: TARTUS, Uus-Savi tän. 1 Telef. 2-30.

Georg Graf'i

laialt tuntud Raamatupidamise
kursused — kirjateel

Põhjalik prakt. õpet. liht-, itaalia
ja ameerika süst. raamatupid., kaub.
rehkend. ning kaub. kirjavehetuses.

Õpeviis on kolmeaastase
kogemuse järele näida-
nud, et ta kõige aru-
saadav on ja raamatu-
pidamise oskuse annab,

mis tunnistavad sajad tänukirjad
ja rahulolemise avaldused õpilaste
kogude kui ka üksikute õpilaste
poolt.

Õpekava tingimised saadetakse
15 mk. postmargi vastu esimesel
nõudmisel välja

Kursuste aadress:

G. Graf, Tartus, postk. Nr. 56
Suusõnalised 3 kuu kursused Poe tän. 9 k. 8

ASUT. 1883 a.

2 kuld-auraha Grand-Prix Pariisis 1892
2 hõbe-auraha I auhind Tallinnas 1921

A/S.

Tartu Pärmivabrik

Tartus / Kõnetraat 33

Aksia-Seltsi alla kuuluvad oma pärimi-,
piirituse-, piirituseretikatsioon- ja linnase-
vabrik.

Aurukatlate küttepind üle 250 ruutmeetri.
Vabrik on varustatud kõige uuemate viima-
seaja masinatega ja abinõudega.

Oma külmetusruumid ja laboratoorium.

Igapäev värsket vilja presspärm

Terbatas pressets raugs — priimas sortes

„Odamehe“ tellimishind

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrit) — 380 mrk.

$\frac{1}{2}$ aastas (6 nrit) — 205 mrk.

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 290 „

$\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja raamatukauplused

Tellida võib igast numbrist alates ~ Üksiku numbrid hind 40 mrk.

„Odamehe“ tellimis-aadressid:

Tallinna: Viru tän. 4, Rino „Passage'i“ kõrval — Tartu: Promenaad 7a, postkast 51, tel. 67

Oskar Heine, klaveriwabrik

Tartus, Waksali tän. nr. 21, kõnetr. 4-82,
soovib oma wabrikust ilusa klaga, puhtalt väljatöötatud

pianinosid

mitmesuguses suuruses.

K.-t. näitusel Tallinnas 1922. a. I. auhind.

Kõigemad auhinnad kodu- ja väljamaal

K/m. Jaan Maim

asut. 1877 a.

Keemiline tööstus ja nafta saaduste ladu

Soovitame võistlemata hädades: Vankrimääret,
kondijahu, soodat; ladust petroleumi,
masina-, tsilindri-õlisid

Kontor ja vabrik

Tartus, Vabriku tän. 3.
Telefon 3-59.

Kauplus

Tartu Kaubaheev 21-a.
Telefon 4-75.

Telegrammid: Tartu—Maim

Akra

Põllumasinate-osade Keskladu

Kõiksugused süsteemi põllumasinate osad. Deering, Herkules, Wood, Ekker, Deermann, Milwaukee, Plano Osborne, Champion, Hava, Delma j. n. e. Rehpeksumasinate osad ja tarbeained. - Abiladud: Viljandis, Võrus, Pärnus, Valgas, Antslas, Jõgeval, Põltsamaal, Vändras, Laiusel, Rakveres, Rakkes, Väike-Maarjas, Hällistes, Tarvastus, Põlvas

Tartus, Riia tänav, Postijaam
Kõnetraat 270

isetoötavad kanalisatsiooni kaevud „Schambo ja Septik“.

Aurukatalde, pumpade, masinate
kohaleseadmised ja parandustööd.

Põllutööriistade parandamine.

Igasugused ehitustööd. Sepatööd.

Autogeeniline metallide keetmine.

Ehitus- ja Metalltööstus

„Tehnik“

Tartus, Riia tän. Nr. 37,
Kõnetraat 304.

Kõige odavam ostukoht!

A/S. RÄPINA PABERIVABRIK

LEO MIRWITZ

Kauplused ja ladud:

TALLINNAS

Maakri tän. 4

TARTUS

Uueturu tän. 15

PÄRNUS

Nikoli tän. 6

Koolivihud 2½ margast pääle, kirjut. materjaalid, pakk, paber ja pab. kotid | Jällemüüjatele suured %/0 %/0

H. Schmechmann'i

kirjutusmaterjaali ja poodkauplus

müüb ainult suurel arvul.

Selleaga teatan oma austatud kaupmeestele, et olen oma äri Väike-Karja tän. Nr. 1 ülevõtnud suurematesse ruumidesse

Oia tän. Nr. 1, Tallinnas

ja palun ostjate tugupidamist niisamuti edasi kui sennini.

Kõige austusega

H. Schmechmann

Tallinnas, Väike-Karja tän. Nr. 1

Albert Taliatale

Tartus, Jaani tän. Nr. 18

Raamatu-, kirjutusmaterjaali ja
kantseleitarbeasjade kauplus

Kõitmis-koda

„Linda“ nahavabrik

Kõnetraat 2108

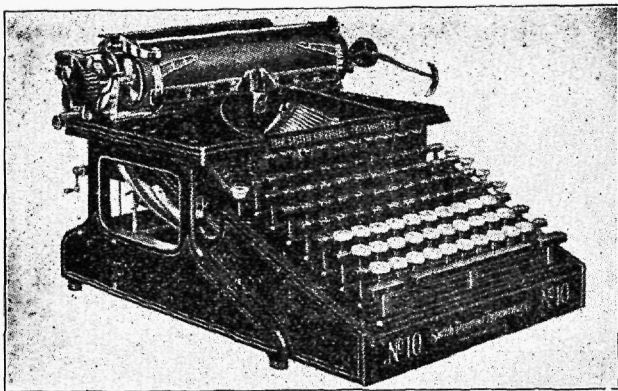
TALLINNAS, S.-Pärnu maantee Nr. 78

Teafame austatud kaubatarvitajatele ja töötellijatele, et valmistame kõrges häduses talla-, pinsoli- ja juhtnahku moodukate. — Võtame kõiksugu nahku ümbertöötamiseks ja vahetame pargitud nahku parkimata nahkade vastu ümber.

Ostame tooreid looma-, vasika- ja lambanahku.

Müüme pinsoli-, pastla-, juhtvasika-, musti- ja kollaseid nahku suuremaal ja vähemaal arvul. — Müüme ja valmistame saapasihve, voorsuid ja traape.

Kõige austusega **Juhan Susi**

KANTSELEI TARBEAINED JA
PABERI- JA KIRJUTUSMATERJAALID

PHILIPP SCHAEFER

Harju uul. 21 TALLINNA Kõnetr. 12-12

Kirjutusmasinaid / Arvemasinaid / Shapirograafe
Shapirograafi linte / Tulekindlad raha-
ja raamatukappe jne. jne.

Esimene Eesti Kinnituse Selts

Asutatud 1866 aastal

Seltsi märk

**Pääkontor: Tallinnas,
Jaani tän. 6. Kõnetraat 785**

**Agendid igas linnas
ja kihelkonnas**

Kõigewanem Eesti kinnituse selts

E E K S

kinnitab igasugust warandust tule vastu 20 protsenti
odawama maksu eest kui aktsiaseltsid.

E E K S

wõtab edasikinnitusi vastu wastastikustelt kinnitus-seltsidelt.

Waranduste kinnitused on kindlustatud Seltsi oma
kapitaalidega ja edasikinnitustega wäljamaal.

E E K S

kui ühistegeline ettevõtte ei aja taga kasusid – ta siht on
oma liikmete-kinnitajate waranduslise seisukorra kindlustamine
wõimalikult odawa maksu eest.

Iga kinnitaja on Seltsi waranduste ja kapitaalide kaasomanik,
kui täieõiguslik seltsiliige.

Palume tähelepanna Seltsi nime ja märki, et mitte
ärawahetada teiste kinnituse seltsidega.

AXEL MUSSO

TALLINNA / PIKK UUL. 13

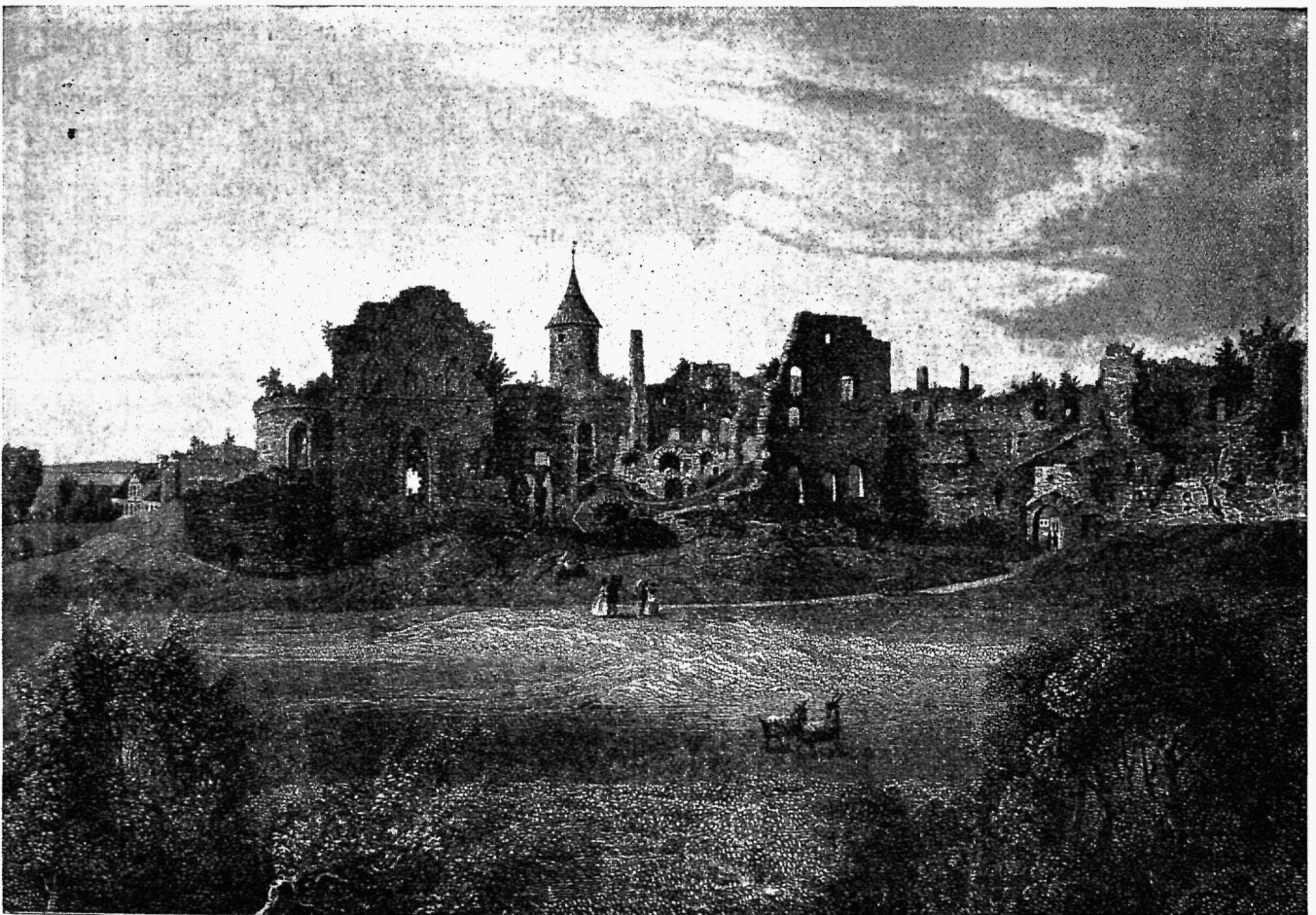
RAUD- JA TERASKAUBAD, EHTUSEMATERJAAL / INGLIS, ROOTSI, SAKSA JA SOOME
WABRIKUTE TÕORIISTAD / KÕOGI, LAUA, HABEME JA TASKUNOAD, KÕIKSUGU KÄÄRID
JUUKSELÕIKAMISE MASINAD JA HABEMEAJAMISE APARAADID / JAHI PÜSSID JA LIHT
REVOLVRID / AUTOMAAT PÜSTOLID: BROWNING, PIEPER, SCHMEISSER JA SAUER & SOHN
JAHI JA REVOLVRITE LASKEMOON / IGASUGU SPORDIABINÕUD: LIURAUAD, SUUSAD,
LIUKELGUD, TENNISPALLI LÕOJAD JA PALLID, JALAPALLID, KÕIKSUGU KERJEJÕUSTIKU
TARBERIISTAD / KALAPÜÜGI RIISTAD / WAHARIE, GRANITOL JA LINOLEUM

ODAMEES

Haapsalu loss

Haapsalu loss on tähelepanuvääriline ehitus kõigile selle meeldiva supelasutuse külastajatele. Ta seisab vaatamata lagunemise pääle ikkagi veel võimsalt oma pudenend katusharja taeva poole tõstes ja oma vägevaid ringmüüre kaugele sirutades. Ta on linna keskel kõrgel üle majade, mille rida ta külje alt kunni mererannani ulatab, avaldab oma kõrgete otskatustega ja ümarguse torniga suurepärase mulje. Kõige paremini on alalhoidund torn, kus veel kaks täielikku kambrit leidub ja kuhu veel praegusel ajal kell on asetatud.

Ka tugevad ringmüürid on hoidund ja lasevad lossi endist suurust ja kuju äratunda, ei paku aga väljastpoolt vaatajalle seda, mis vaatlejat otsekohesest läheduses üllatab kui ta läbi ainukese värava suure, kõrgest ringmüürist piiratud lossi hoovi astub. Seesmist varemete lagunend olek, paljud purunend võlvid, kõrged gooti poogenaknad endisest Doomkirikust, hall, rohelistest saarepuudest läbipunutud müür jätavad vaatlejasse iseäralikult mõjuva mulje, mida suur müür lagunend tornidega veel enam mõjule toob. Vaatleja, kes tükike aega silmind

Haapsalu loss umbes 1860 aastal
S. W. Stavenhagen'i joonistus

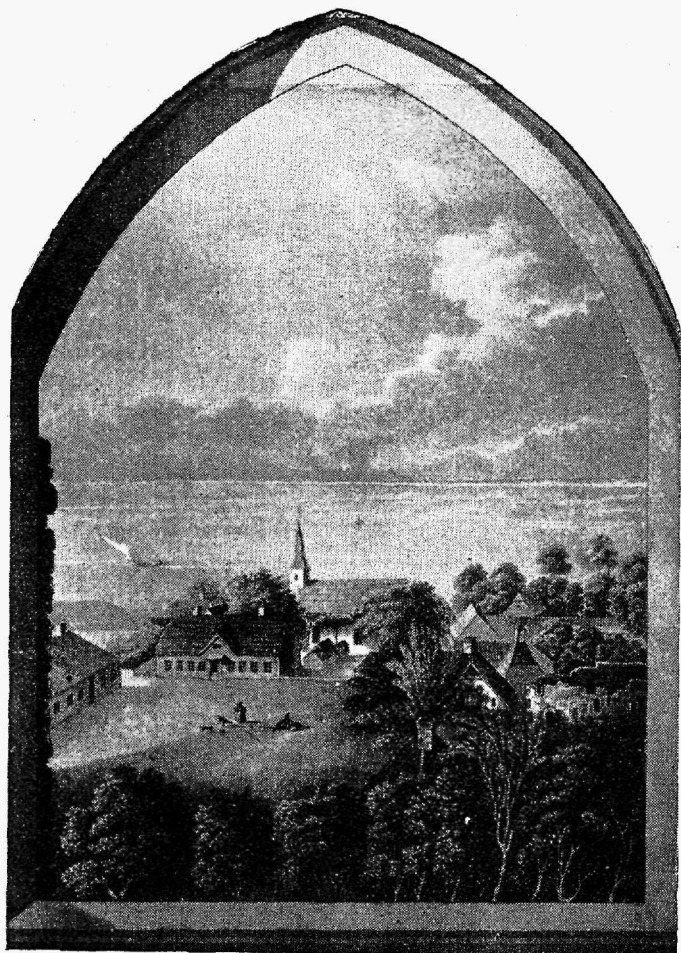

Foto Rambach

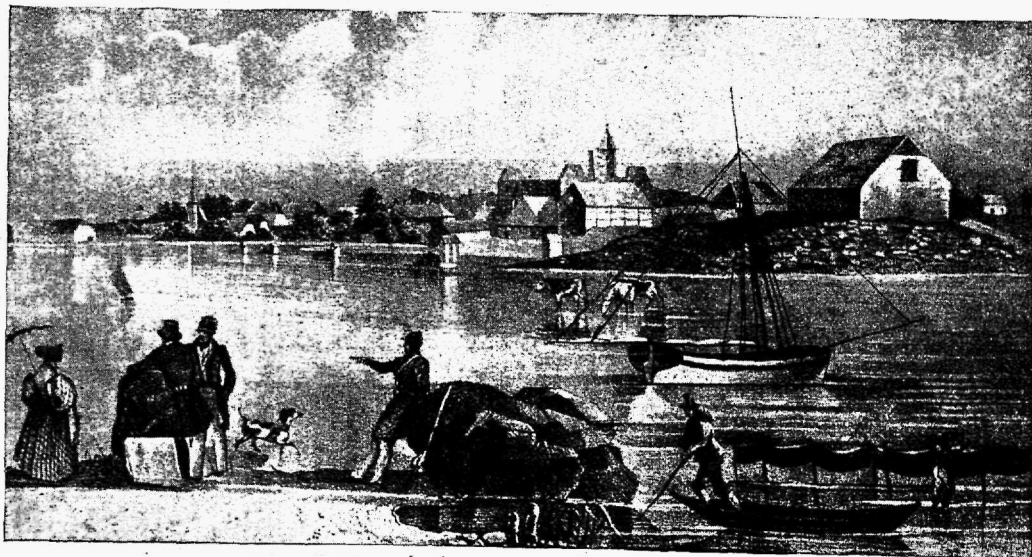
Vaade Haapsalu lossi torniaknast mere poole

neid aukartust äratavaid suure minevikuga lossi varemeid, tunneb end nagu mingist ihast sunnitud olevat seda suurt vanaaegist ehitusmälestussammast ligema ja üksikasjalisema vaatlemise alla võtma ja tahtmata juhib ta oma sammud suure müüri otskatuse poogenakna juure. Väikese ringiga jõuab ta üle müüri varemete ja hauakivide sammudes lossikiriku suure seesmisse ruumi mille võlv alles hiljuti hakkas pudenema ja laseb seeläbi sündind lõhedest aimata kui kergergi vanad meistrid võlvide ehitamisega toime said, need mitmesuguses suuruses ja paksuses pae-kividest kokku liitsid, hoolikamalt on aga valmistatud akende ääred ja poolsambad seinadel, kuhu pääle võövõlvid toetuvad tahatud kivist alustega ja mõnesuguste ilustustega samba ülemistes osades. Kahju, et suurepärase lossikirik aastast 1726

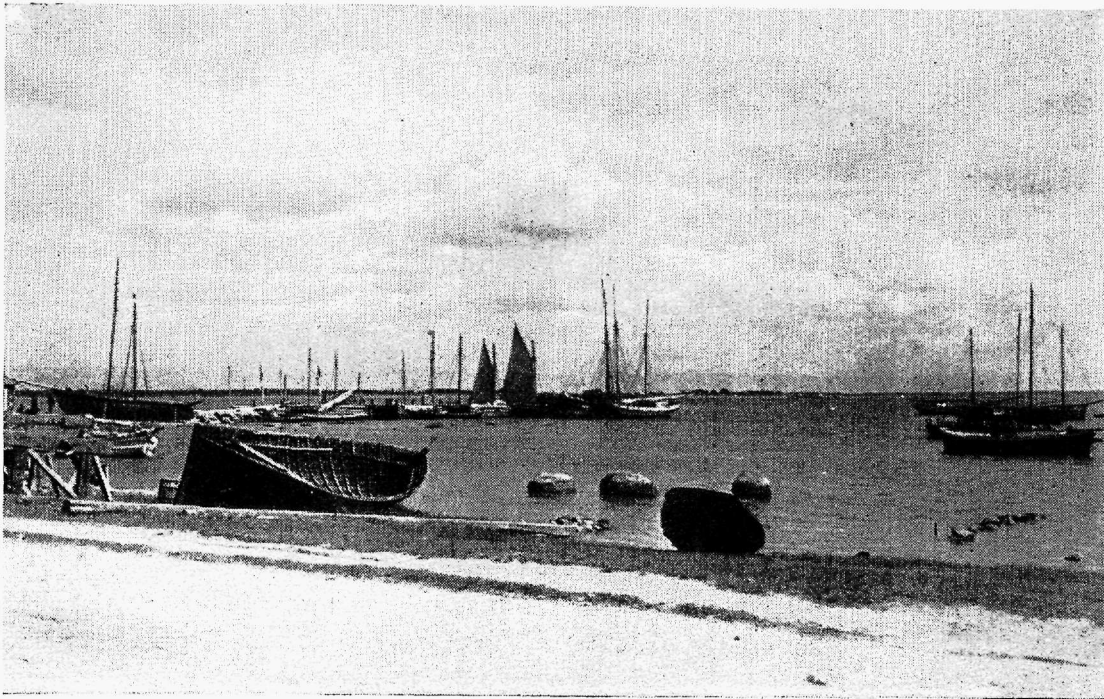
pääle, mil torm ta katuse maha viskas, lagunemisele jäeti.

Kes ei pea raskeks vaeva lossi keerdtreppidest ülesminna see saab ülal tasuta ilusa väljavaate. Otse jalge all on näha loss ja selle ringmüür, mis kaunis reeglipärasuseta ehitatud linna piirab, mille majad põhja-idasse merekaldale, lahtedest rikkasse maari-basse kunni umbes verst maad kaugemal oleva sadamani ulatavad, tuulevesketega ja väikeste saarekestega lõppedes, mille üle end laiutab vaikne meripeegel, mis ainult õhtupool silmapiirini ulatab, põhja-läänest aga Noarootsi ja Vormsi tumedate okaspuu metsadega piiratud ja paljude lahekestega pahemal ja paremal pool sügavasse maa sisse ulatab. Ainult lõuna-läänes on poolsaar, kus Haapsalu asub, maaga ühenduses ja siin seisab vanna piiskopi lossi ringmüürist piiratud ja linnast täitsa lahutatud nõndanimetatud „Uus loss“ oma aedadega ja parkidega, mis graf Magnus de la Gardie omad olid.

Haapsalu loss ehitati arvatavasti aastal 1228 Volquin Schenke von Winterstaedt'i mõõgavenaste ordu teise meistri poolt Saaremaa piiskoppide asupaigaks, kes vahel ka siin asusid. Haapsalu linn tekkis 1279 lossi ümber, selle rajajaks oli piiskopp Hermann von Buxhoevden. Esimest korda piirati loss ümber mässajate eestlaste poolt aastal 1343, ilma et ta ära oleks jõutud võtta, sest piirajad läksid ära, kuulda saades Burchard von Dreilöwen'i võitudest. Selle vastu aga sai sääl aastal 1389 Johann Scherembeke ja Thydericus Uexkülli poolt äravõidetud ja rüüstatud kaks piiskopp Heinrichi vasalli. 1524 aastal andis piiskopp Kiewel usuvabaduse ja muutis doomherrad ilmalikkude mõisate omanikkudeks. Viimne piiskopp oli Johann Münchhausen, kes Saaremaa ja enda muud omandused Daani kuningale Friedrich II oma venna Magnus von Schleswigile üle andis. Vahepeäl oli Eestimaa

Haapsalu sadam aastal 1789

Merekallas ja meri Haapsalu all

Foto Rambach

rootslaste kätte läind, mil nende väeülem Ake Bengtson'i oma sõjaväega ka Haapsalu valdas pärast kuuepäevalist piiramist (7 aug. 1563). Rootslased jätsid aga lossi Liivimaa aadelile maksmata oleva moonaraha eest ja siis läks ta Daani maavalitseja Claus von Ungern'iga tehtud lepingu põhjal aastal 1575 Daani kroonu kätte.

Järgnevatel aastatel piirati lossi kaks korda ja võideti venelaste poolt 1576 kolmepäise piiramise järele, aastal 1581 9 augustil sattus ta aga Karl Horni vägede kätte ja läks Rootsi alla. Ta jäigi hulgaks ajaks rootslaste valitseda ja sai aastal 1628 graf Jacob de la Cardie omaduseks, kellele kuningas Gustav Adolf ta müüs ühes 379 adramaaga 66850 rootsi riigitaalri eest. Ta poja Magnuse surma järele läks see varandus selle väimehe graf Otto von Königsmark'i kätte, kes 1688 lahingus türklaste vastu Negropontil langes ja päranduse oma perekonnale jättis. Samal aastal 1688 juhtus lossis tulekahju, hävitas kiriku, mis kuidagi küll uuesti ülesehitati, kui aga torm 1726 a. hädakatuse päält ära

meest hobustel ratsutades linna tulnud ja luba palund lossihoovil varandusi otsida. Seda lubatud tingimisega et leitud raha pärast jagatakse ning säetud lossi õue ümberringi vahid. Mehed kaevänd kõvasti hilja ööni, kuid nähtavasti siiski asjata. Teisel hommikul olnud aga võõrad kadund ja lahti kaevatud augu põhjas nähtud selgesti suure raudadega löödud kasti aset. Isegi aastal 1843 olla kaks mustas riides meest terve öö varemtes kaevänd, kes aga järgmisel hommikul olnud jäljeta kadund.

N. graf Rehbinder'i järele

Haapsalu mererand suvitushooajal

Foto Rambach

Eesti ranna ja saarte rootslased

Nagu tuttav, on Eesti ranna ja saarte rootslased meie maal pikemat aega asund alalhoides oma rahvuslikku algupära ja keskes senni erikeelise rahvusena, kel säilund oma algupärase eluviisiid kunni viimase ajani. Oma aja kohta suurejoonelise uurimise Eesti ranna ja saarte rootslastest on kirjutand Haapsalu kooliinspektor Carl Russwurm, kes lugupidamisväärilise hoolikusega ranna rootslaste ja Ruhnu saare elust-olust jne. andmeid on kogund tuues omas teokses: Eibofolke- oder die Schweden an den Küsten Estlands und auf Runo (ilmund 1885 a.) väärtuslikke teateid Eesti ranna ja saarte rootslaste asumisalast, ajaloost, etnograafiast, ebausust jne. Iseäranis väärtuslikud ja huvitavad on ajaloolises ülevaates ära trükitud põhiküsimendid jne. kohaliste rootslaste iseäralistest eesõigustest, mis neid aastasadade jooksul õiguslikult eraldand pärisorjadest eestlasest; olgu siin ka öeldud et seda vabamat seisukorda ei nautind mitte kõik rootslased ja mitte segamata, saksa soost aadel katsus ranna rootslastelt riisuda nende õigusi ja vabaduse ja suruda neid samasse õigluseta seisukorda, kui pärisorjad eestlased olid. Roots-lased ise aga püüdsid kõigest jõust oma õigustest ja vabadusest kinnipidada; jäljed sellest on järel dokumentides ja rahva traditsioones, mille äratrükid olemas Russwurmi hoolikas uurimuses

Vaade Haapsalu lossi varemetest

Foto Rambach

Ka mitte vähem huvitavad ei ole Russwurmi teated ranna ja saarte rootslaste küladest, elumajadest, nimedest, tööddest toitusviisidest, riietest, lõbusustest, ebausust jne.

Kuid Russwurmi teos on viimasel ajal kättesaadavuse poolt õige haruldaseks, peaaegu antikvaarseks muutund.

Ka on uurimise ise viimastel aastakümnetel süstemaatilikkuse ja meetodide täienemise tõttu arenend ega või meie Russwurmi teost enam sama eeskujulikuks pidada, kui a. 60—70 tagasi.

Huvi ranna rootslaste vastu on meie Eesti ringkondadeski olemas, seda enam, et see rahvas aastasadadid meiega külkülje vastu elades, ühes meiega valitsejaid muu'nud; ka ei ole meil minevikus ranna ja saarte rootslastest mingisuguseid halbu mälestusi, nad ei ole meie rõhujateks olnud ja peaaegu samasugustes tingimustes kui meigi eland olles pääasjalikult põlluharijate ja kalastajate rahvas, õigugi, et nad ei ole kannatand varemajal pärisorjuse viimaseid raskusi, nagu meie esivanemad, vähemalt osa neist.

Esitaksin läind aastal ilmund Rootsi uurija Gideon Danelli ülevaatest Svenskarna i Estland (Rootslased Eestis) mõnigaid teateid ja äärjooni ranna ja saarte rootslaste asutuste vanadusest, ajaloost, keelest jne.

Eesti rootslaste osa Baltikumis ei ole muidugi mitte suur — seks on Rootsi asutus

Haapsalu mererand suvitushooajal

Foto Rambach

siin liiga õre, neid ei ole äratarvitadud Rootsi poliitika ja Rootsi kultuuri levitajatenä. Koguni nende rootslaste algupära otsimisel ei suuda arkeoloogia, ega ka keeleteadus, kaasaarvatud kohanimede uurimine, oma praeguses seisukorras, palju ütelda.

Kõneledes rannarootslastest ei tohi meie neid ära segada rootsi ametnikkudega ja mõisaomanikkudega, rootsi soost aadeliga, kui kehvade rootsi soost talupoegade ja kalastajatega, kelle keelgi juba sel ajal mandri rootslasele nii raskesti arusaadav oli.

Need kõrgemast soost rootslased, kes elasid Rootsi ajal Läänemere mais saksastusid pea täiesti. *)

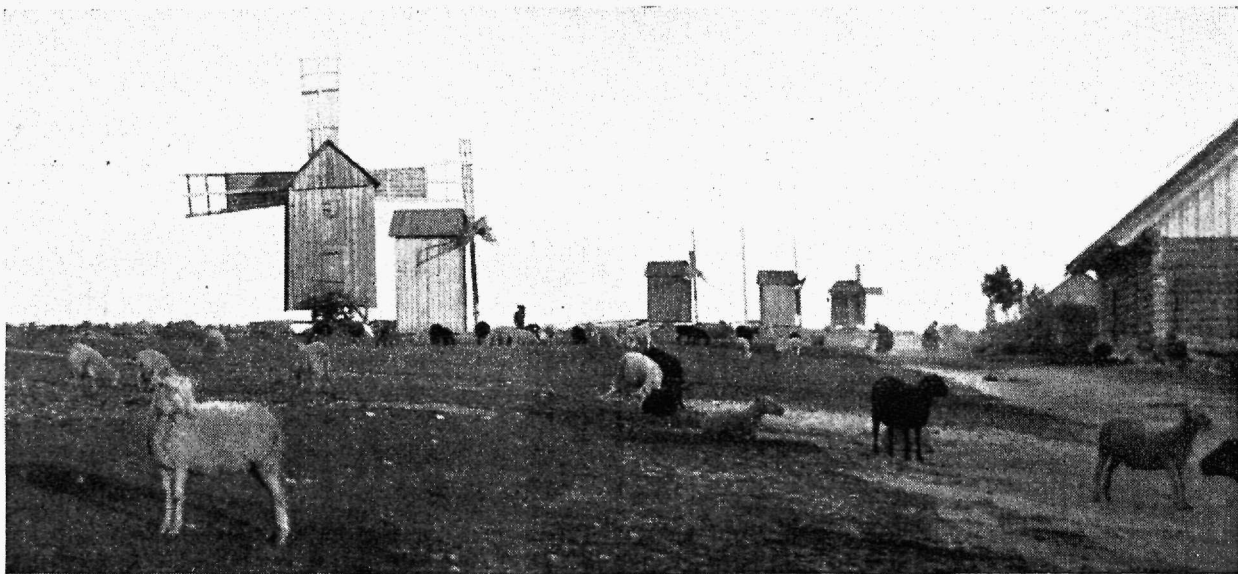
Nii oli ka kindlasti lugu nende üksikute isikutega ja perekondadega, kes vanadest Rootsi koloniidest aegade jooksul sotsiaalsel edenemistasmel mõnevõrra kõrgemale tõusid, näit linnades. Autor ütleb, et saada „sakslaseks“, tähendas Läänemere mais saada herrasmeheks ja keele muutus jälgis sellele, kui midagi iseenesest mõistetavat.

Et Rootsi asutus Läänemere mais Rootsi ajast vanem on, selles ei või olla mingisugust kahtlust; kuid raske on ütelda, kui vana see on.

Ise jutustavad nad reas muinasjutudes väljarändamiskohtadest kodumaal, nii näit. Noarootsi ja Reigi (Hiiusaare) elanikud, et nad pärit Dalekariast, Osmussaare elanikud Sandhamnist, Vihterpalulased Uppsalast jne. Kuid liiga julge oleks end toetada nende muinasjutuliste andmete najale. Ka on võimatu siin otsust teha keele uurimise alal. Võib olla annab mingisuguse tagajärje Rootsi kohanimede uurimine Läänemere mais, kuid see uurimus on veel sündimata. Mitmete kohanimede järele, mis rannal ja saartel ette tulevad, võiks oletada, et väljarändamine juba paganusajal on sündinud.

Rootslased olid eestlastega võrreldes privileeeritud seisukorras ja pärast poole, kui nad sattusid samasugusesse olukorda, nagu pärisorjad eestlased, püüdsid nad päästa oma vabadust kaebustega võimude ees, toetades end vanadelle privileegiumitele.

Läänemere rootslased, on ikka talupoja rahvas olnud, suurelt osalt elatand end ka veel kalapüügist ja meremehe elust ja maa Saksa ja Vene ülem- ja keskklassi ees sama madalal sotsiaalsel seisukohal olnud, nagu eestlased ja lätlased ja samuti, nagu Eestis ja Lätis keelgi on nende omagi põlatud alamklassi keeleks olnud.

Tuulikud Vormsi saarel

Foto Rambach

Kõige vanem Läänemere rootslasi puudutav dokument on Haapsalu linna säädus, mis Haapsalu piiskopi Jakobi poolt a 1294 kinnitatud, selle järele võisid Haapsalu kodanikud, nende hulgas ka rootslased, pärandada sugulastelt.

Järjekult olid siis rootslased eestlastega võrreldes eesõigustatud seisukohal, kel sarnast pärandamisõigust ei olnud.

Igatahes oli rootslasi siin asumis juba 13 aastasajal ja arvata vasti on rootslaste asutused pärit vikingide ajast, see on sellest ajast, kui skandinaavlased Hommikusse sõitsid — kui koguni mitte veel vanemadki.

Huvitust selles suhtes pakub Ojamaa sääduses muinasjutulisajalooline lisa, n. n. Gutasaaga, kus jutustatakse kuidas korra Ojamaa paganusajal (vähemalt enne 1030 a.) osa maa elanikkudest välja rändas ja Hiiu saarele tulid („aina oy vithr aistland, sum haitir Dagaithi“), jäid sinna asuma, ehitades kindluse.

Juure on lisatud, et nad sinna peatama ei jäänd vaid edesi Venemaale ja säält edesi Kreekasse läksid. Igatahes on see jutustus selgesti mälestus vanast väljarändamisest Ojamaalt Hommiku poole. Ei ole midagi sellest lähemalt teada, kust rootslased Läänemere maisse tulnud.

*) Omalt poolt lisaksin siin juure, et Eestimaal juba esimeste Rootsi kuningate ajal tekkis palju Rootsi soost mõisnikke, kes pärast poole sinse saksa oolusega vaadete jne. poolest liitusid. Liivimaal läänitati algades Gustav Adolfi ajast (ka Kristine ajal veel) Rootsi suurnikke, kes ise siia ei asund. Nii ei sündinud siin ka sarnast assimileerimist Saksa ja Rootsi soost mõisnikkude vahel nagu Eestimaal.

Kõige enam rootslasi leiab Haapsalu läheduses Noarootsi Vormsi piirkonnas, kus neid peaaegu ühes koos 5700 inimest elab.

Noarootsi kihelkonda kuulub osalt päris Noarootsi, mis varemalt saar olnud, kuid mis läind aastasajal maa tõusmise läbi mandriga liitund, siis veel kaks kogukonda endisel rannal Rikuldi ja Sutlepa ning päale selle veel väike Osmussaar. Päris Noarootsi saarel elab 862 rootslast ja mõnevõrra enam eestlasi.

Meesterahva rätsepaäri
M. Andreesen
TALLINNA

Kõnetraat 17-54 . . . Rataskaevu tän. 14-4

Teadustan oma austatud tellijatele
et kohale on jõudnud kõik kevade
ja suve hooajaks tarvilikud riided

Suuremas osas 10 külast ja mitmes mõisas leidub Rootsi ku; ka Eesti perekondi ja segaperekondi. Noarootsi saarel oli vanasti 5 mõisat: Poiksi (ka omanimeline küla) Võõla, Saare-mõis, Passlepa ja Tahu. Siinsete mõisate omanikkude hulgas lei-duvad sarnased tuttavad Rootsi aadeli perekonnad, nagu de la Gardie, Banér, Wrangel, siis veel Saksa aadeli perekonnad, nagu Königsmarck, Ungern-Sternberg ja von Knorring.

Rikuldil on ainus koht mandril, kus rootslased kunni viimase ajani elujõuliselt alalhoidund. Siin elab 1665 rootslast ja vähemal arvul 14 külas ka eestlasi.

Rikuldist lõuna poole Sutlepas, mis osalt eestistatud, leidub 414 rootsi keelt kõnelevat elanikku

Puhas Rootsi asutus on Osmussaarel (110 elanikku). Osmu-saar kuulus vanemal ajal Haapsalu lossi alla, kuid Gustav II Adolf müüs linna ja lossi ühes linnale kuuluvate mõisatega Jakob de la Gardiele. Reduk siooni läbi läks saar 1691 a. Rootsi kroonile. Juba de la Gardiede ajal maksid Osmusaare elanikud renti Haap-salu mõisa, Nibisse, kui see mõis 1729 a. Richleri perekonna kätte läks, jäi ka saar sama mõisa alla.

Vormsi saarel, mis iseenesest kihelkonna moodustab elab 2650 rootslast ja 3—400 eestlast. Vanemal ajal oli saar või suurem osa sellest de la Gardiede ja Königsmarckide käes, kuid a. 1748 Stackel-bergide omandus, kunni ta läind aastasaja lõpul Vene kroonu kätte läks.

Vähemad Rootsi asutused on Baltiski eelsetel Suurel ja Väiksel Pakri saarel ja mõnes ranna külas. Pakri saarest lõuna poole Risti kihelkonnas Vihterpalus ja Kurksis, siis veel Naissaarel ja Ruhnu, ka veel Tallinnas, Haapsalus, Tartus ja võib olla ka Hiiusaarel.

Vana puukirik Ruhnu saarel

Pakrisaartel on puhas Rootsi asutus, umbes 360 inimest, see asutus tuleb dokumentides esimest korda ette 1345 a., kus Padise kloostri abt Nikolaus Pakrisaare Rootsi õiguse järele (iure Svecico) müüb 34 marga hõbeda eest 5 isikule. Saared kuulusid ordoajal kloostri mõisale (Vana tristersiumi ordu mõis) ja aastal 1622 on nad von Rammide päralt.

Risti kihelkonnas Vihterpalus ja Kurkses on Rootsi elanikkude arv vähenemas olnud. Russwurmi järele oli Vihterpalus, mille alla ka Kurkse ja kaks Eesti küla kuulusid, 1850 a. 1205 inimest kellest umbes 350 rootslast oli ja ainult 20 perekonnas õpetati japsi rootsi õperaamatute ja katekismuse järele. Omal reisil sinna leidis Danell sääl umbes 250 rootslast. Et rootslasi päästa on rootsi Hariduse selts Tallinnas (Svenska Odlingens Vänner, asut. 1908 a.) hoolitsend Rootsi koolihariduse eest Vihterpalus ja Kurkses, kooli-õpetajaks sai Vihterpalust pärit olev rootslane Aleksander Samberg. Kool asub vanas mõisa hoones, mis maareformi järele parun von Rosenilt riigi kätte läind.

A. 1620 oli Vihterpalu Gabriel Okenstirna ja a. 1624 kunni 19 teise pooleni von Rammide käes ja on nüüd sääl (Pobli järele) 224 ja Kurkses 117 inimest.

Autori arvates on Naissaare rootslaste asutus hilisemast ajast pärit, 1844 a. oli Russwurmi järele saarel 139 inimest, neist umbes pooled rootslased. Daani ja ordo ajal on Naissaar vist Tallinna linnale kuulund, kuid Rootsi ajal kroonule läind, kindlasti on ta pärast poole Vene kroonu käes olnud.

A. 1908 kuulusid kõik saare elanikud, arvult 330, Tallinna Rootsi-Soome kiriku alla, kuid vähemalt oli nende hulgas sadakond eestlasi, kes aga ise on soovind, et neid võetaks Rootsi kogudusesse.

Vähe enne maailmasõja algust tühjendas Vene valitsus saare elanikkudest ja laskis Naissaarele kindlused ehitada. Elanikud sattusid laiali Eestisse, Soome ja Rootsigi, kuid üks osa on pääle maa-ilmasõja lõppu saarele tagasi läind, kus neid arvult kunni 138 inimest on.

Ruhnu rootslastast on 1921 a. kirjutand Ruhnu Rootsi õpetaja E. Gordon.

Ruhnu rootslastest kõneldakse esmalt 1341 a.: neist on öeldud et nad oma maid Rootsi sääduse järele peavad, Vene ajal aga kuulus saar, nagu Naissargi kroonule. Nüüd on Ruhnu saar Eesti riigi all

Uus kirik Ruhnu saarel

Taga paremal pool näha vana puukirik

Autori arvates oleks see suureks õnnetuseks, kui saar Läti alla läheks ja ruhnulased teistest Läänemere maade rootslastest eraldataks; päälegi on ruhnulastel pääläbikäimine Saaremaaga. Ruhnulased elasid 5 kilomeetri pikkusel ja 3 kilomeetri laiusel maalal, arvult on neid 283.

Tallinna Rootsi-Soome kogudusse kuulub umbes 600 inimest.

Haapsalus on umbes 60 ja Tartus umbes 20 rootslast ja mujal maal mõned kümned.

Et rootslasi varemalt Läänemere mail arvult enam ja et Rootsi asutus maaalalt suurem oli, see on vastuvaidlemata tõsiasi. Russwurmi arvates on 17 aastasaja lõpul Läänemere mais 12000 rootslast eland, kellest mitte vähem, kui 5000 Tallinnas ja Narvas on asund, nii on nad varemalt Aegna, Prangli, Aski ja Rammu saarel asund ja rannikul Tallinna ja Rikuldi vahel oli rootslasi veel Leedsi rannas ja Keilas Rootsi mõisad asumas, samuti olid vanade kirikuraamatute järele Nava mõisas (Risti kihelkonnas) pooled elanikud rootslased, ka leidub rootslaste jälgi rannal Sutlepast lõunapoolse ja ka Saaremaal, kus nad Sõrvel asusid; rootslasi oli ka Muhu- ja Kihnusaarel. Väiksemal arvul võis rootslasi veel mujal Läänemere mail ja Ingeris asuda.

Neist väljasurnud Rootsi asutustest äratavad kõige enam tähelepanu Hiiumaa rootslased. A. 1850 loeti Hiiu-saarel veel 300 rootslast — 169 Kärđlas ja 118 Reigis, kuid kui Põhl 1902 a. sääl käis, leidis ta, et rootslased Kärđlast täiesti kadund ja parem lugu ei olnud ka Reigiga. Siin tundsid 40—50 inimest hädavaevalt oma emakeelt ja ainult ühes talus oli kodukeeleks rootsikeel, selles talus

Vormsi tütarlapsed Haapsalu sadamas

Foto Rambach

oli veel üks 3 aastane tütarlaps, kes midagi pääle Hiiu-rootsimurde ei osand.

Ajalooliseks põhjuseks, et Hiiu saarel Rootsi asutus väljasurnud, on rootslaste väljarändamine Reigest 1781 a., mille järelduks oli väikse Rootsi kolonii asutamine Lõuna-Venemaal, see on Gammelsvenskhy.

Väljarändamine sündis lühidalt järgmiselt: Väljarändamise ajal ulatas Reigi rootslaste arv 1200 inimese pääle, nemand ja nende esiisad olid mitu korda kaeband võimudelle oma mõisaherra pääle, tol korral oli see krahv Stenbock, toetades end vana-delle privileegiumitele.

Enne kui see kaebus otsustatud sai, oli krahv nõus kokku leppima, tema ja talupoegade vahel tehti leping ja loeti talupoegadelle õpetaja poolt rootsi keeles ette, kes selle ka vastu võitsid. Selle lepingu järele, mis päivatud 27 veebruarist 1780, lubab krahv, ilma et nende privileegiumisid uurima hakkaks, vabadeks, kohustades väljalunastada ja vabadeks teha ka kõiki tema poolt ära müüdüd ja kingitud rootslasi.

Kontraht oli tehtud aasta pääle ja seda võidi mõlemast poolt 6 kuud ette ülesütelda.

Ja just see punkt läks talupoegadelle palju maksma. Krahv ei uuendand kontrahti ja nõudis talupoegade lahkumist 1 märtsil 1781 a. Kuid 27 veebruaril oli krahv mõisa parun Ungern-Sternberkile edesi müünd, see pidas lepingut lahtiütlemisest kinni.

Talupojad olid ka mõni aeg varemalt Peeterburis pealve saatnud, et neile 6 kuud aega antaks väljakolimiseks ega kesk-talvel välja visataks. Enne kui see asi Peeterburis õiendati, oli uus omanik valmis talupoegadega lepingut aasta pääle pikendama. Kuid kinnituseks tuli keiserinna otsus 8 märtsil: Rootsi talupojad Kõrgesaare, mõisast Hiiu saarel peavad väljarändama Hersoni piirkonda Berislavi. Vürst Potjomkin pidi selle eest hoolitsema, et keiserinna käsku täidetakse. Nii pidid siis Reigi rootslased laiale Venemaal

Vangimaja Ruhnu saarel

Viimane vangistus oli a. 1916, kus tütarlaps kuueks päevaks kinni pandi sellepärast, et ta telegrafistile (eestlasele) mehele tahtis minna

rändama. 1000 väljarändajast sai raskel teekonnal umbes 400 hukka, teised jõudsid pärale a. 1782 mai kuus, kus neil esialgu õige suurte raskustega tegu oli; kliima oli võõras; katk hakkas nende hulgas möllama; mõned rändajatest hakkasid Hersonis käsitööliseks ja venestusid. Rootsi asutusena järele jäi sääli Gammelsvenskhy, kus nüüd umbes 800 rootslast asub. Osa Gammelsvenskhy elanikkudest rändas 1890 a. Kanaadasse.

Nii on lugu Rootsi asutustega Eestis. Nad on kahanemas olnud: mitmed endised Rootsi külad on kadunud, mitmetes Rootsi külates on Rootsi elanikkude arv kahanend eestistudes. Üks on kindel, eestlased ja rootslased on kaua aega teineteisele rahulikkudeks naabriteks olnud, neil ei ole teineteisest halbu muljeid ega omavahelist vaenu. Mõlema rahva ajalooline saatus on raske olnud, kuigi rootslastel, vähemalt ühel osal, vanemal ajal on eestlastega võrreldes hõlpsam põli olnud.

Teatud mõttes on ranna rootslased huvitavaks ja omapäraseks iseilmaks, kus elu enese ette, kindlates rahvuslike traditsioonides on aastasadasi kestnud.

See Rootsi omapärasus on kahtlemata mõnevõrra naabruses elavate eestlaste pääle mõjund, nagu ehk eestlastel mõnevõrra nendegi pääle mõju on olnud.

Etnograaf, kes rahvariiete vastu huvi tunneb, võib siin, kus kaks rahvast kõrvustikku elavad, teaduselle tähtsaks tähelepanekuiks teha. Võimalik ka et rahva suusõnalisel traditsioonis palju ühtlust ja kokkukõlavat, ka siin on uurijale huvitav tegevusala. Ajaloolase tähelepanu kõidab iseäranis ranna- ja saarte-rootslaste asutuste vanadus, omapärasel elutingimused ja iseäranis veel võitlus oma õiguste eest. Siin märkab ajaloolane, kuidas valitsev feodaalne ülemklass, säadusvastasel kohalisi õigusi hävitada püüdes, rahvast pärisorjuse ikkesse rakendada katsus.

H. Sepp

Hermann Maim

21 oktoobril m. a. lahkus siit ilmast äkilise surma läbi stud. chem. reserv suurtükiväe kapten Hermann Maim.

Kadunu oli aündind 8 apr. 1894 a. Tartus, kus ta Aleksandri gümnaasiumi lõpetas. Pärasl keskkooli astus ta Peterburi ülikooli ja lahkus sääli 1915 a., et ilmassõjast osavõtta.

Kui 1918 a. Eesti sõjaväe osasid formeerima hakati, siis oli alamleitnant Maim üks esimestest, kes Eesti väkke üle tuli ja siia ka kuni Vabadusesõja lõpuni jäi.

H. Maim oli tuntud kui hää organisaator ja julge sõdur. Häädudamlik ja tagasihoidlik iseloomu poolest hoidis ta igat oma meest — olles igalpool ise esimesena ja viimasena. Nii näituseks isus ta rahulikult Salesje küla kiriku tornis ja juhtis patarei tuld sellest hoolimata, et vaenlane oma kahurtule torni pääle oli koondand, üks pomm torni taband ja Maimi jalast ja käest haavand. Kuid ta ei lahkund vaatepunktist mitte enim, kui vaenlane oli tagasi löödud. Käesolevast juhtumisest kirjutab ta ise patarei päevaraamatus:

5 mail 1920 a.

Elav tu'evahetus tervel frondil ja elav liikumine Riia kiviteel. Üks vaenlase voor, mis liikus Pihkvast Riia poole, sai patarei tulega laiali pillatud — maha jäid tee peale purustatud kaks kormat. Vaenlase patareid pommitasid Salesje küla ja vaatepunkti; patarei vastas tulega Ratsheeva mõisa ja küla pihta.

Üks vaenlase granaat kukkus vaatepunkti sisse. Patarei ülem, leitnant Maim, sai granaati killuga jalast ja käest haavatud, kuid „jäi rivisse“. Jah, „jäi rivisse“, — nagu see teisiti ei võindki olla! Kuid viimaks andsid haavad ennast siiski tunda ja kangelasel tuli laatsaretti heita.

Sarnaseld kangelase tegusi on kadunu elus õige pikk rida, ja ainult juhtumise kombel võib mõne päältnägija vestest nendest kuulda. Ta ise ei rääkind neist ilalgi — isegi omakstele mitte.

Kadunu vahvus on kroonitud Vene väes soldati Georgi ristiga kaunistustega ohvitseride jaoks ja Eestis-Vabaduse ristiga vahvuse eest ja tasuta maaga. Pärasl sõja lõppu lahkus kadunu sõjaväest, et oma pooleli jäänd haridust jatkata.

Kuid keset ilusaid lootuseid ja kavatsusi tuli äkki kõigega igavesti jumalaga jätta.

Ta surm tuli ootamata nagu välk taevast kus ei paistnud

Hermann Maim

päivi ja on suureks ka tuseks päde vanemate ka meile, järele jäänd kaas õitlejatele

Mäletame teda kui auväärt kaasvõitlejat ja hääd sõpra ja hüüame temale järgi:

Puhka rahus!

A. Kitzberg.

Tellige „ODAMEEST“, sellega aitate tõsta ajakirja sisukust ja pildirikkust! Tellimishind leheküljel 86

Ristimine tulega

Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast

(7 järg)

Hambad olid tal hästi puhastet ja papaaha all olid tal muidugi korralikult kammit juuksed. Ta oli tuluuues sinelis, samasugustes „kalifeedes“ ja pikkades, hästi viksit ratsasaabastes, mille kontsade küljes muidugi mõista ei puudund äsja ostep ja klirisevad vene kannuksed. Ääretult laia, niisama vastse võõrihma küljes rippus tal maakaartide mapp, binoklitask pikksilmaga ja ripatspiits. Põiki üle pahema õla käiva kitsama rihma küljes rippus tal pikk rattaga ja nikeldet tupega ratsamõõk, mis siin täiesti ülearune oli, ainult „Nagaan“ ta puusal oli oma kohal ja tarvilik.

Nagu ta ülikonnast arvata võis sai ta frondile jõudes oma illusioonides kurjasti petta! Ta kujutus seda varemini vist kindlasti teissugusena. Suurtüki ja püssimürin, kihutavad ratsanikud ja kiirkäskjalad, ohvitserid binoklitega ja nikkelmõõkadega, sinimustvalged lipud, kauged hurraad, täägivõitlusse tormavad jalamehed, siis võidud ja lõpuks sätendavad vabaduse ristid!

Siin aga polnud muud kui kaksikümmend meest, igaüks ise moodi riides, püssiloksidega ja padrunitaskutega, kõntsane igapäine lumi ja pori. Tal näis kahju olevat oma hästi viksit ratsasaabastest, otsis igal sammul kuivemat kohta ja kõndis ratasringi ümber loikude ja lumekuhjade.

Nagu ta riietes paraadlikkus näis, tundus see ka igas ta käsus ja korralduses. Piinliku hoole ja korrektsusega püüdes ta mehi nõorsirgetes ahelikkudes hoida, unustas

edesiliikumise rutulisuse tähtsuse eel lahingut ja karjus ühtelugu, kui ahelik keskelt nõgusse või looka tõmbus, mõni mees maha jäi ehk ette jooksis:

„Ahelik sirgeks!“

Al-kapten Ado Lüüs

Skout-polgust pärit Võrumaalt Vana-Kasaritsast. Annetatud Dubrovka lahingus 24 mail 1919 II liigi III järgu vabadusrist ülesnäidatud vahvuse eest. Samas lahingus sai ta ka haavata.

Al-kapten Rudolf Kuslap

Kuperjanovi partisaanide polgust, pärit Alatskivi vallast Tartumaalt. Talle annetati III järgu II liigi vabadusrist Uue-Kalishi küla all lahingus ülesnäidatud vahvuse eest.

Ta jagas üldse palju asjata ja kohatumaid käsk, mida mehed esiti tahtlikult tähele ei pannud, alles siis, kui noor lipnik nagu meeleheitlikus vihas, otse pisarad kurgus ikka uuesti ja uuesti üht ja sama karjus, täitsid mehed viimaks loiuult ta käsu.

See tegi aga mehed juba esimesest silmapilgust ta vastu vaenulikuks, sest üldse ei armasta frondisõdurid asjata rumalaid käsk, täita ja kui need siiski vägisi pääle sunnitakse, haavab see sügavamalt kui arvata võiks nende harjumusest võrsund enesetunnet. Sarnase ohvitseri vastu tuntakse kindlasti rohkem vihavaenu kui lahingus ähvardava vaenlase vastu. Vaenlane ei pane sind hädaohtu kunagi tarbetumalt, tal on seks olemas oma võiduhuvid, mida igaüks sõdureist teab. Neid noore lipniku paraadkäsk polnud aga kellelegi siin vaja — see oli ainult väiklane ennastundaandmine.

See harjumatu lipnik oli sattund eksituse tõttu vale kohale, olukorda, millega ta tänase päevani võhivõõras oli olnud. Võib olla, ei puudund tal kõige parema tahtmise juures himu kasulik ja tarvilik olla, kuid ta ei aimandki veel, milles see saab seisma! Ta ei oska veel pakkuda sõduritele rahulikku eeskujut, uppub tühistesse, ebatähtsasse asjusse, mis pärast tal ka ülemuslik autoriteet

Kapral Eduard Luha

II jalaväe polgust pärit Haaslavalt Tartumaalt. Annetatud II liigi III järgu vabadusrist 13 apr. 1919. Tõlva küla all lahingus ülesnäidatud vahvuse eest.

kaob käsutavate silmis, ta käsku ei usaldeta ka mitte siis kui see sõjakoolist ligitoodud teadmiste tõttu kasulik olekski. Ta hõikab: sihtraud kaks, aga sõdur ei usalda ka selles ta teadmist, vaid mõeldab oma moodi silmadega vahemaa ja avab alles siis tule. Ta pole kindel ohvitseri öeldud sihtraua puhul kuulide tabavusest, ta ei usu seda käsku. Ning ohvitser saab sama tarbetumaks kui ta käsudki.

Jõudsime määrat kohale. Olime parema tiiva ümberhaaramise kaitseks. Pahemal pool meist, veerand versta, seisis esimene root ja veel kaugemal siiajõudnud abivägi, kelle üks rühm pahemat tiiva ümberhaaramise eest kaitses. Meie ees oli tiheda võsaga täidet org, millest üle paistis poole versta kaugusel olev lage mägi.

„Kõhuli! Vaade vastaspoolselle mäele võtta. Kuul rauda laadida! Püssid kaitsjale!“ käskis noor lipnik asjalikkusega. Kuid mõtetu oli juba nüüd kõhuli heita kui vaenlast alles paari tunni pärast mäe otsa võis oodata. Ainult mõned meestest täitsid käsu, suurem jagu hakkas aga niisama edesitagasi jõlkuma, tühjätähja üle harutama ja näis kui polekski neil kõrvu ohvitseri jaoks. Lipnik kärgatas veel paar korda sama käsku, kui aga ka nüüd keegi selle pääle ei reageerind, lõi talle veri äkki näkku, ta käsi haaras „Nagaani“ järele, nähtavasti tahtis ta väevõimul mehi sõnakuulmisele sundida, ent nagu kaheldes jättis ta käsi revolvi võtmata ja ta leppis ainult hirmsa ähvardusega pataljoni ülemalle meeste vastuhakkamise üle lahingu ajal raporteerida.

Kui aga nüüd ka esimestena käsku täitnud sõdurid maast tõusid, teiste ridadest aga ohvitseri ähvardustele naeruga ja narrimistega vastati, jäi ta imestuses ja arusaamatuses vait ja toetas lähedal oleva aia najale. Esialgul kuuludus talle sinnagi veel järele hirvituse pahvakuid ja

nõokamisi, natukese aja pärast aga vaikisid need ja siis ei pannud keegi sõdureist lipnikku enam täheleegi.

Ohvitser seisis nüüd üksi eemal aia najal ja teda näisid piinavat rasked ja ebameeldivad mõtted. Võib olla, ehk tekkis ta pääajus praegu esimene aimus siinsest võrast olukorrast ja võimatusest seisukorrast harjund sõdurite keskel. Kui tal ainult sarnased mõtted pääluus sündimas olid, siis oli ta oma loogikaga õigel teel. Ehk sündisid ta pääs aga hoopis isesugused, arvas ehk end olevat äraandjate sekka sattund kes „punaste“ poole üle tahavad jooksta ja selle juba mineval ööl salakäskjalgade kaudu vaenlasega vennastades kokku olid leppind, nüüd aga ainult parast silmapilku näisid ootavat.

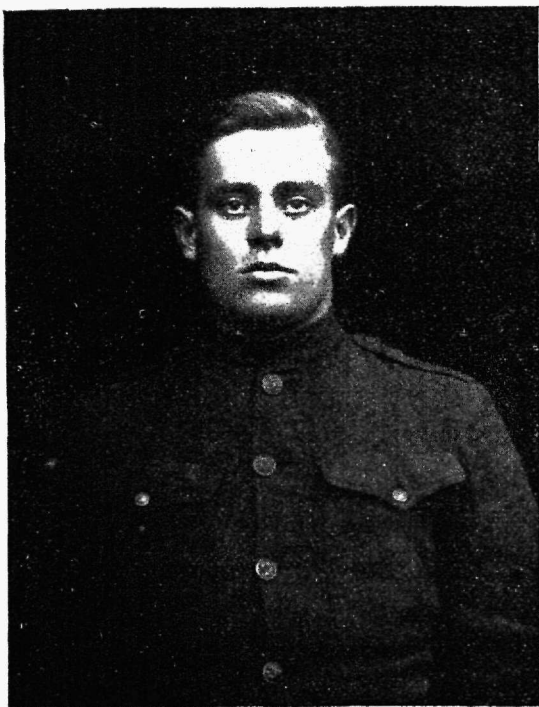
Võib olla oli ta kujutand alles täna hommikul siia sõites rahvaväge ette, kes nõrsirgetes ridades ja paraadkorras lahingusse sammub, igasuguseid ohvitseri käske pühaks peab, pagunimehi jumaldab ja kas või asjatunult surma läheb ülemuse ainustki sõna kuuldes. Siin aga põrkas ta kujuteld rahvaväe asemel kokku isesuguse sõdaväega, kes oli sõnakuulmatu, rumal, kangekaelne ja hoidku jumal! kelle seas näis palju vaenlasega mõtteid ja vaateid jagavaid sõdureid olevat! See polnudki tema meelest mingi sõdavägi, vaid püssidega varrustet kari inimesi, kel distsipliinist aimugi ei näind olevat, sõduri nimegi ei väärint ja kes kindlasti kõigi nende puuduste tõttu eeloleva lahingu kaotavad.

Ta ehk tahtis oma mõtetele kinnitust leida ja oleks vast häämeelega mõne sõduri juure astund, ta vastustest oma küsimistele olukorra aimand, kuid lihtsõdurite, ridameeste naerust haavat ta kadetikorpuslik ohvitseri ja inimese egoism keelas teda seda kategooriliselt tegemast. Ja kindlasti tekkis temas viha ja põlgus nende

Vanem al.-ohv. Karl Lipand

pärit Viljandimaalt Taevere vallast. Astus 11 nov. 1918 vabatahtlisenä I-sse ratsapolku, läks vabadussõja puhkemisel soomusrong nr. 1, pärastise „Kaptan Irve“ pääle. Soomusrongil olles võttis ta paljudest lahingutest osa, neist tähtsamad: Tapa äravõtmise, mille eest autasuks maa, Sangaste valdamine — II liigi III järgu vabadusrist ja Pihkva äravõtmise, kus ta punaste soomusrong „Trotski“ katuselle ronides vaenlase käsigranaadist seevõrd haavata sai, et oma jala kaotas, II liigi II järgu vabadusrist.

Reamees Eduard Lampson

8 jalaväe polgust pärit Helmest Viljandimaalt. Annetatud vabadusrist III järgu II liigi Inritsa küla all Põtalova sihis lahingus ülesnäidatud vahvuse eest suurtükkide äravõtmise karral

„metsikute“ lihtsõdurite vastu. Ning nende „metsikute“ haavamisest vihale aetuna, ei tahtnudki ta nendes otsida häid lahingusõdurite omadusi. (See polnud talle ka olukorra tundmatuse tõttu võimalik.) Halbade eelarvamiste põhjuseks oli aga juba kõikumata ja paljukaaluv fakt: sõnakuulmatus. Ta nägi neid inimesi-sõdurid endast praegu kindlasti verst maad madalamal, seda nõudis juba ta ohvitseri pagunite haavamine, mille eest karistetakse süüdlasi sõjakohtu määruste järele mahalaskmisega.

Aga üksi, teiste seast naeruga väljatõugatusena siin aia najal tähelepanematuna konutades, esimese saabuva lahingu uuduse närvelduses oleks ta ehk kõik naeru ja pilke unustand ja nende sekka läind, kes sääli nii rahulikult ja ükskõikselt lahingut ootasid, neid ühises hädas omasarnastenagi näind, teades, et kuul ei vali, teades, et kuuli ees kõik ühesugused, ta oleks vast huvigi nende seltsimeeste vastu tunnud, lepitust otsind, neid endast harjumuse tõttu targemaina näind, kui aga ikka uued ja uued naeratused ja kõvasti õeldud, teda halvakspaneivad sõnad lihtsõdurite suust ta kõrvu poleks puutund. See naer oli kui kõrge müür tema ja nende vahel, mis paratamata lahutas ja ligineda ei luband. Ta viha nende inimeste vastu ei saand seetõttu pisutki alaneda.

Ent seda pehmendas vast siiski niihästi lahingu eelne ärevus kui ka teadvus, et ta kogu oma teenistuse aja nende meestega ühes peab olema, ühiselt hädaohtu ja võidurõõmu või kaotusehäbi jagama. Pole ju mõeldav sarnane olukord, oma sõdurite keskel pilke- ja naerualune olla! Peab leidma pääsetee neile liginemiseks, nendega sõbrunemiseks, nendega „oma meesteks“ saamiseks. Võib olla, otsiski ta seda pääseteed kuipalju vihavalingud seda lubasid, ehk otsustas selle saavutamiseks lahingus eeskujuga anda, surmale põlgavalt näkku vaadata ja neid vastikuid inimesi sääli end austama sundida.

Siis vast alluks nad iseendast ta käskudelle, kuulaks ta viimast kui sõna, aimaks ta tahtmised juba käe liigutustest ja kulmukortsutustest. Sellest rühmast, mis praegu ta käsutada antud ja mille distsipliini eest ta iseäralist hoolt kannaks, saaks esimene eeskujulik rühm kogu pataljonis. Kui ta nende eeskujulikkudega, sõnakuulikkudega sõduritega lahing lahingu järele võidaks, võiks ta uhkelt pää tõsta selle kapteni nassi ees, kes täna hommikul pool irooniliselt, pool naeruga ta kohale jõudmise raapordi vastu võttis! Ta näitaks alles kuidas eeskujulik, distsiplineerit lahingu rühm välja peaks nägema! Kõikide sõjakoolis õpetet reeglite järele läheks nad lahingusse kui vabariigi iseseisvuse paraadile, tervitaks ka kuulide all kui ühest suust oma ülemat, läheks tulle ja vette ta eest, olgu seda tarvis või olemata.

Seks on tarvis aga nende „metsikute“ sõdurite silmis oma prestiih tõsta vahvusega ja surmapõlgusega keset lahingut. Ja võib olla, ongi ta isiklikku eeskujuga vaja neile sõduritele, et lahing ainult seetõttu võita, mis ilma selleta kindlasti kaotet oleks. Kas või üksi läheb ta tervele vaenlase roodule vastu kui need argpüksid käsku ei kuula ja nagu jänesed lahingust põgenevad (kindlasti teevad nad seda!). Siis vaatavad nad tagasi, tunnevad häbi omast paanikast ja järgnevad talle kui lõvid.

„Eks näeme kui lahing algab kes vahvam, mina või teie!“ näisid ta silmad kõnelevat valkjate kulmude alt mehi ajuti vihaseks vaadates.

Umbes poole tunni pärast kuuldus pahemal pool süürtüki müra. Siis järgnes teine, kolmas ja vaikus. Alevi pool kordus sama ainult nõrgemalt ja tuhmimalt. Vastselt käis kolm kõvemat müratust, mis kordus alevis. Ja jälle oli vaikus. Nii hakkas see minemagi reegli-päraselt ja ühesuuruste vahedega.

Kapten Rudolf Kivilo

V polgust pärit Tapalt. Annetatud III järgu vabadusrist Paevo küla all lahingus 16 juulil 1919 ülesnäidatud vahvuse eest. 1921 aasta sügisest päälle oli Tallinnas ohvitseride kursuste ülemaks. Uppus 8 aug. 1922 Käsnu lahte.

Uus raamat

Alfred Uuga: *Uuru Väerind*

„ODAMEES“

„Meie omad!“

Mõne aja pärast kuuldus alevi poolt neli üksteisele järgnevat kõmakat, mis kordus granaatide ja shrapnellide lõhkemisega kusagil lähemal, taga metsa.

„Nende omad vastavad!“ kuuldusid hääled läbisegi, kuid selles polnud enam sarnast masenduse tunnet nagu eile, kui vaenlane suurtükkidest jalaväge laskis. Võib olla, mõjus nüüd sõdariistade tasakaal mõlemate poolte vahel rahustavalt, vaenlaselle sai samaga vastata, millega ta meid püüdis hävitada, mis aga pääsi, oli see, et vastastikkune granaatide vahetus suurtükimeeste omavaheline asi oli, mis nüüd jalaväge ei riivand. Püssimehed tundsid nüüd endid nagu erapooletuina, päält vaatajate osas, mis neid võitluse vastu täiesti rahulikuks jättis. Ehk siis närveeris ainult see pisut, et vastasel üks suurtükk rohkem kuuldus. Kuid ka see hirm jäeti suurelt osalt suurtükimeeste kannatada, neile tunti ainult kaasa kui oma meestele.

Varsi aga hakkas alevi poolt kuulduma kuulipritside ja püsside ragin, mis nüüd mehi palju lähemalt näis puudutatavat kui suurtükkide heitlus. Nad said seda kuuldes otsekohe närvilisteks, rahutuks — kas tegevusest või ei uskund nad oma seltsimeeste võimisi vaenlase võitmises ilma oma kaasabit. Nad timplisid nüüd vahetpidamata edesitagasi, lagistasid püssilukke ja olid unustand hoopis lipniku narrimise ja nõökamise. Kui püssiragin pisut soigus, tõmbusid kõikide närvid pineville — mehed jäid paigale, unustasid püssilukudki — kumb taganeb, oma või võõras? Kui aga ragin uue hooga puhkes, lagises jälle püssilukk närvilise sõrme puudutusest ja sõkkusid mehed üksteise jälgi sopases lumes.

Selles närvilikkuses möödus umbes tunni võrra aega kui äkki vastupoolsele mäekühmul liikumist märgati. Sää! paistsid esiti ainult mustad punktid, siis suurenesid need kui maa seest kasvades ja kujunesid lõpuks inimesteks, vaenlase ahelikuks.

„Ahelikku! Kõhuli! Vaenlase ahelik mäe otsas! Vaenlase ahelikule tuld!“ karjus nüüd noor lipnik aia mant meeste juure jookstes ja „Nagaani“ jooksul taskust haarates.

Nagu üks mees kuulas ahelik sõna ja juba enne kui ta oma käsusõnad sai lõpetada, oli ahelik kõhuli ja avas tule vastupoolsele mäele. Ent seda oleks nad sama kähku täitnud ilma ohvitseri käsutagi. Meeste tegevus ja lipniku käsk sattus ainult juhuslikult ühte, mis aga harjumata ohvitseri meelepaha ehk pisut vähendaski.

Algas harilik, igapäine lahing, kuulipritside vaheldamisi ja püsside vahetpidamata laskmisega. Ainult noor lipnik oli harjumatus tõttu naljakas seisukorras.

Ta ei heitnud ühes ahelikkuga kõhuli, näis nagu kardaks ta oma uut sinelit vastu poriseks tallat lund määrida, või tahtis ta vahvust mängida — jäi püsti, kuid kukkus juba esimesest vaenlase undavast kuulist käputi lumme, kust ta aga sama ruttu uuesti tõusis ja vastselt käputi kukkus.

Laskmise praginasse kuuldus meeste suust vali naer, mis lipniku veelgi veidramasse seisukorda pani. Ta tõusis käpukilt ja käratas:

„Tuli tihendada!“

Vaevalt sai ta need sõnad suust kui uus vaenlane kuul ta käputi viskas. Ta nägu oli üleni punane vihast, häbist ja hirmust, aga järgmise ligidalt mööduva kuuli ees ei kukkond ta enam käputi, vaid tegi ainult sügava kumarduse vaenlase poole, nagu tänuks oma naeruvääristamise eest. See kordus ka iga järgneva kuuli möödumisel.

Muidugi kannatas ta selle oma tahtmisest mitte ärarippuva alanduse pärast rängasti, ta kurgus võis olla otse nutt ja ahastus selle häbi pärast mis meeste naer ja vaenlase kuulid talle pääle sundisid.

Vanem al.-ohv. Arnold Valdmann

I ratsapolgust, pärit Tallinnast Annetati II liigi III järgu vabandusrist Salla mõisa äravõtmisel ülesnäidatud vahvuse eest Haavatud 24 apr. 1919 lahingus Võrumaal Hermannii küla juures

See lipnik oli nagu varinupper, nagu tahtevõimutu lelu naeruvääruse ja surmahirmu käes, mis teda nagu papist klouni siia ja sinna tõukasid. Jõuetu, väeti ja naeruväärne on inime! Naeruväärne oli ta aga seepärast, et ta enesemaksmapanemiseks surmahirmu püüdis võita, end oma pisitillukese auahnuse pärast teistest kõrgemana püüdis näidata, teisi vihkas — sundis teda sää! žeste tegema ja surmasuhu vahtima.

Kuid pikkamisi julgus ta siiski, sai nagu võimu oma jõuetuse ja hirmu üle, kuna ta nüüd kiunuvate kuulide ees ainult päaga pisut ettepoole nõksatas. Teiste hirnuv naer, oma naeruvääruse tunne annulleris pikkamisi ta surmahirmu.

TAVET MUTSU
TEAATRI KIRJÄNDUSE
JA TARVITUSTE KESKLAUD
VABADUSE PLATS N°1

RAAMATUKAUPlus JA
LAENURAAAMATUKOGU
KONETRAAT 1-78

TALLINN

Ta jooksis nüüd kui hullumeelne ühest rühma otsast teise, julgustas tarbetumalt sõdurid, millele need aga uue hirnumisega vastasid. See vihastas aga omakord teda veel enam, viskas kaela kui keeva vett, mis ta egoismi põletas ja kõrvetas. Ennem, kui ta vist enesellegi aru polnud annud, haaras ta esimese ettejuhtuva sõduri käest vintpüssi ja hakkas ikka veel püsti olles sellest laskma. Kuulid kiunusid ta lähedal, ta oli nähtavasti lõbusaks ja kangekaelseks märgilauaks saand vaenlastele, kuid meeletumalt püssi laadides ja sellest kiiresti, sihtida läbemata lastes ei pannud ta neid tähelegi. Ainult kui mõni neist peaaegu teda puutudes mõõdus, nõksatas ta pää ettepoole ja ta nägu löi täis veretumat loomalikku surmahirmu, kuid järgmisel silmapilgul löi see uuesti tigidaks ja uue hooga hakkas ta laenguid tühjemata.

„Heida maha, võid surma saada! Kel' seda tarvis on!“ karjus Heido läbi ragina.

„Ta võib tõepoolest kuuli saada!“ kihvatas mul järsku ajus.

Veel polnud see kartus täielikult sündindki, kui lipnik äkki paugatand püssi käest laskis, kätega kõrgele õhku haaras ja maha kukkus.

„Appi, ma suren!“

See hää oli nii hirmund ja koomiline, kuid seekord ei naeratand meestest ükski.

„Rumal!“ kurjustas Heido kui haavat lipniku manu astus ja seda rivist ära hakkas tirima.

„Kes siis nii mängab, mitu elu sulgi's on?“

Ta lausus seda sarnase meelepahaga, et lirtsaku lumme sülgas, kuna ta nägu oli täis tusa, kuid see viha oli ta kaastundmus, etteheide ja isalikki. Kogu tee kunni ambulantsini noomis ta poissi, see aga ainult oigas vastu, mitte just niipalju valu pärast, kui äkilisest hirmust ja ehmatuses.

15.

Lühikese, paaritunnilise võitluse järele valdasime alevi. Vaenlane taganes nüüd omakord paanikas ja jättis palju saaki, kuulipritse, püsse, ühe purukslastud suurtüki ja moonavoori. Sel päeval ei jäänd me enam alevisse peatama ja tungisime vaenlast ühtesoodu tagaajades Solguti mõisa alla, kus vaenlane veel vastu katsus hakata, kuid juba esimese aheliku poolt välja löödi.

Parajasti kui olime mõisa õue jõudmas, tabas meid enne üllatus. Värava ette jõudes käis otse meie päade kohal, ülal üksik pauk, mis näis kostvat kui taevast. Kuul lendas maheda vilega meie lähedalt mööda ja sipsas selja taga lumme. Paugu kõvaduse järele otsustades pidi vaenlane kusagil lähedal olema, kuid esimesel silmapilgul ei märgand me ligiduses ühtki hinge päale eneste. Mõnikümmend sammu eemal kasvaga üksik kuusk ja kui kogemata silmad sinna löime, märkasime säääl ladvas inimese, kes meid püssiga sihtis.

„Hiinlane!“

„Hiinlane puu otsas!“ kostis korraga mitmest suust.

Järgmisel silmapilgul käis teine pauk, kuul kiunus jälle õhus ja nüüd hakkas meie ligidal keegi oigama. Pilguks pöördusid kõik oige poole. Maas lamas kapral Koorits pärani silmadega taeva vahtides, kuna ta sineli paremast käiksest helepunane veri pikkamisi lumme immitses. Kõikide silmad kindusid sedamaid uuesti üksikusse puusse kui säääl püssiluku lagin kostis, nähtavasti laadis säääl hiinlane tühjaks saand kaseti asemelle uue.

See isesugune veider nähtus, et vaenlane jumala üksi puu otsas oli ja pelgamata laskis, halvast meid silmapilguks otse võimetuseni. Kuid siis tõusid kõik püssid, ragises korratu kogupauk ja hiinlase korjus kukkus matsatades, sogaks ja lõmaks lastuna puu otsast. Juure astudes ei tunnud me enam ses verises liha ja riide segus inimest, see räbalaisse mähit korjus oli ropp, vastik ja ilge.

Nagu isesugusest sisemisest jälkuse värinast pääseda püüdes, viskasime püssid rihmale, tegime nagu poleks midagi iseäralikku sündind ja eemaldusime kiiresti korjusest mõisa ette sammudes. Vastupoolsest väravast marssis sisse meie 1-ne rühm ja 1-ne root — kuigi nad kogu päeva kestnud lahingus olid kaotand kuus haavatut ja ühe surnu, oli nende suus siiski rõõmus laul ja nali. Kaotustega oldi juba harjund, seda loeti igas lahingus paratamatuks nähtuseks. Ja lõppude lõpuks tundus see sõduritele psühholoogiliselt koguni tarvilikki, sest seda vastastikku paugutamist ei tihkagi nagu lahinguks nimetada, kus ükski surma ega haavata ei saa! See paistaks ainult nali, lapsemäng, võitki saab ebatähtsaks selle kerge saavutatavuse tõttu, näib nagu vaenlase käest varastet, eksituse tõttu saadud mis sõdurit ei rahulda ning igapäev osavõtminegi pole sellest nagu küllalt tarvilik, vastutav, ega loe ka lõppude lõpuks keegi seda võitu oma teenusekski. Kuid mida suuremad ja raskemad kaotused, seda tähtsam ja hinnalisem näib saavutet võit ja iga üksik osavõtja ja ülejääja tunneb oma isikus aina uhkuse mõõna, tõstab ta sõdurlikku tähtsust ja paitab ta enesearmastust.

Kergesti saadud võit ei rahulda sõdurit samuti kui jahimeest jalgpuidi võõrasse püünesse kinni, jäänd isatedre tapmine, või bokseri, kes vastase ainult seetõttu võidab, et see minut aega enne areenile astumist oma parema käe tänaval maha kukkudes nikastab. Kõrvaliste juhuste appitulemine, nagu paks lumetuisk, vihmasadu või kange torm vaenlase vastu, või selle üleliigne argus ja harjumatus, ei meeldigi ehk sõdurille südame põhjast enam nii pärast lahingut nagu vast arvatakse. See vähendab võitja isiklikku väärtust, ei lase ta osavust, julgust ja teisi sõdurlikke väärtusi näidata, vähendab ta isiklike teenuseid lahingus ja haavabki lõpuks ta väikest egoismi. See tundub nagu alandav armuand saatuselt, mis andja enese vastu aga saajas mittedõbralikke tundeid esite manab.

Tugeva visa ja kardetava vaenlase vastu on sõduril alati aukartus ja võib olla, heidab ta juba ainult seepärast armu oma meelevalda sattund vastase päale, et see oma visa vastupanekuga lahingus ta isiklikel omadusil rolli laseb mängida — hävitab aga ara vangi palju ennemalt just vastupidiseil põhustel. Arga vaenlast kergesti võites langeb sõduri silmis eneseväärtuse tunne, võit tugeva ja kardetava üle tõstab aga ta väärtust ja miks siis mitte armulik olla oma isiklikule häätegitajale — vaenlaselle?

Miks olid aga meie sõdurid langesvehri sõjas nii armuheidmatud, ehk küsitakse? Kas polnud küllalt tugev ja kardetav vastane, mis nagu raudne rusik

Üh. „Savi“ ladu
Tallinnas, Väike-Tartu m. № 8
Telef. 21-75
Kausid, kruusid, piimakannud, moosipurgid,
lillepõidid, lillepõialused j. n. e. odeva hin-
naga jaotil ja huupil

Igasugu ahjumaterjaal

Kolonell Parts

Soomusrongide diviisi ülem meie vabadussõjas.
Ülesvõtte sõjapäivilt.

rippus meie rahvaväe pääkohal ja ähvardas selle täiesti lõmastada? Selles armuheitmatumas võitluses, kus vastased pooled üldse vangid ei võtnud, oli kindlasti orjaviha orjastajate vastu, oli seitsesada aastat haudund ja kasvand tõuviha — nii kirjutetakse meil tihti. Kuid lubatagu ses aksioomis pisut kahelda. Kas saab olla tõuviha sääli kus tõug segi, kus puhas tõug puhta tõu vastu ei sõdi? Orjavihast ehk võiks siin enam juttu teha, liiategi kui sellega ühines veel klassitunne.

See kunstlik, külgepoogit ilme ei maksnud aga vististi ka mitte langesvehri sõjaski. Sääli oli vast sõdur samuti sõduri vastu lahingus, nagu mujalgi. Vangid võeti ka sääli, et aga need võetud vangid laagrisse ei jõudnud oli „burshuide“ rootude ja tagafrondi isamaalaste teenus, kes mõne paruniga omale frondimeeleolu sünnitasid ja närve kōiditasid, samuti kui mõne vene või läti kommunistliku punakaartlasega. Sellele võitlusele andis aga ainult ajakirjandus aeglolise ülekohtu kättemaksmise maigu. Nii tihti on aga ajakirjanduslikud aksioomid ja tõed ainult ajakirjanduslikud valed!

Igasugune sõda on aga pigemini kui sport iseenese ette.

Rüseledes ja kaageldes vajas meestesumm kolonnikorrast segamini pudenedes mõisahoonde eesuksest sisse. Parajasti, kui mehed saali astusid, kus, nagu harilikult pehmeksmagat õled põrandal ootasid, oli märgata tagapool nurgas kaht halli sinelit.

„Hee, hee! Kaks jänest on oma nahad meie parkida jätnud!“

Ent ligidalle astudes polnudki need ainult sinelid — nendes magas kaks meest kõige rahulikumat und, suud pärani ja rühkund papaahhad silme ees. Vene süsteemi püssid olid neil mõlemail kõrval, mõlemate

uni aga oli vist nii magus, et nad siiseastujate mürast kumbki ei ärgand ja oimu ei liigutand.

Mehed kogunesid nende ümber, imestasid nende magusa ähkimise üle ja kulus silmapilk vaikuses, nagu küsimuses, kas äratada nad kohe või oodata kuni nad ise ärkavad. Ivakese aja pärast aga astus üks sõdur, naljahammast ligi, võttis magajate kõrvalt mõlemad laetud püssid ja tonkas jalaga esimesele külge:

„Встань подымайся рабочий народъ...“

Sellest naljast pahvatid äkki kõik mürinal naerma ja nii valju, et esimene magaja kätt liigutas, sellega papaaha näolt võttis ja käsipõsakele tõustes meid unise pilguga tunnistama hakkas.

Ja nüüd nägid kõik lähedalolijad — see oli hiinlane! Ta vahtis tükk aega arusaamatult ringi ja näis lõpuks siiski taipavat oma olukorra. Kuid ta nagu ei muutunud sest näilisest taipamise momendist karvaväätki, sinna ei siginend kübetki hirmu ega ahastust. Ta jäi päältnäha sama rahulikuks ja tuimaks kui ennegi. Siis tõukas ta kaasmagajale külgi ja sõnas isesuguses veidras vene keeles:

„Бълье!“

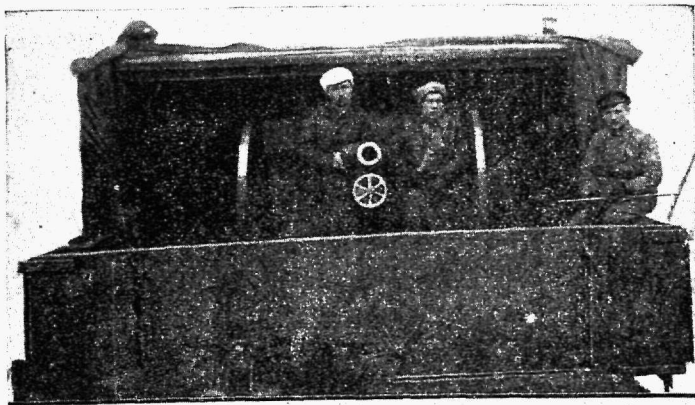
Teine tõstis nüüd omakord papaaha näolt, tõmbas ärgates korraks sügavasti hinge ja olukorda alles siis taibates, kui esimene oma saladusliku sõna vastsetl kordas, mõõtis meid ka pika pilguga, nagu sellele sõnale asjalikku tõendust otsides. Ning selle nähtavasti leides meie kirjudest riietest ja arusaamatumast keelest, laskis ta pilgu alla ja jäi rahulikult lõma ette silmima. Ükski muskel ei liigutand ta pilusilmalises, kollakas, laias ja rāpases näos, see jäi saladusliku sõna mõjust hoolimata sama tuimaks ja ükskõikseks kui esimesegi oma.

Sinna nad konutama unustetigi, kui püssimees vahiks pandi ja rühmad tubadesse jagati. Meile juhtus tuba

Kapten Irv †

Soomusrong Nr. 1 ülem meie vabadussõjas, kus ta surma sai. Nimetatud soomusrong kannab veel praegugi ta nime. Ülesvõtte tehtud maailmasõja ajal.

aimamata ja ennenägemata imet nähes jäid kõik tegevuseks halvatuina ammuli suudega hiinlast vahtima.

Ennegu aga keegi veel toibus ja reageerida oleks saand, astus hiinlane üpris rahulikult kapist välja, püss kaenlas, ulatas esimesele teretuseks käe ja lausus naeratades isesuguses juba tuttavalt veidras vene keeles:

„Tere seltsimees!“

Et see veidrus tuttavat inimese häält tegi, enda selle häälega omasarnaseks tunnistas, toibus meestesumm otsekohe halvavast imestusest.

Kuid keegi ei võtnud vastu ta „punast“, sõprust pakkuvat kätt, hoopis selle vastu tõusis vihane ja ärritet müra meeste keskel, mis vist küll ainult sellest oli tingit, et hiinlasele ikka veel laetud püss teises käes oli, mida ta maha ei märgand visata ja harjumuse tõttu kaenlas hoidis. Keegi kargas innukalt juure, tõmbas võraka hiinlasele kuklasse, millest see tuikuma löi ja vastu kapiust kukkus.

„Püss käest, püss käest!“ karjusid tigidad hääled läbisegi.

Lööja haaras püssi ja viskas selle sahvatahes eemale õlgedesse. Ning sedamaid lõpetasid vihased hääled oma läbisegi karjumise, meestesumma ärritus sai nagu peoga võetud ja vist alles nüüd nähti selles inimeses abitumat, sõdariistata vaenlast haisevas kasukas ja läikima hõõrdund, närustes vateerit pükstes.

Meie soomusrongid vabadussõjas

PILDID:

ÜLAL: Soomusrong Nr.1 suur-
tüki platvorm. Suurtüki
juures kaptein Irv (valge
mütsiga).

ALL: (ülemises pildis) Soomus-
rongi dessant ahelikus.

Foto Parikas

Meie soomusrongid vabadussõjas

PILDID:

KESKEL: Soomusrongifrontil.

ALL: Pahemal pool leitnant
Ratassepp ¶, keskel leitnant
Sabolotnoi ¶.

Foto Parikas

kiiktoolidega, matratsitega, suure kapiga ja kõleda külmu-
sega, mis sisse tungis puruks lastud aknaruutudest ja
kogu päeva pärani olevaist udest.

Sohvadelt käristeti päälised, topiti akende ette ja
kohe tundus toas nagu soem, kas sellest teadmisest, et
nüüd külma väljast juure ei saa tulla, või lihtsalt tuule-
tõmbuse lakkamisest. Keegi hakkas õlgi ahju ajama,
kuid sarnane toakütmise viis ei toond nähtavasti kasu,
sest soendama mahtus ainult paar meest leegi ette,
suurem jagu aga külmetas endiselt. Päälegi oli õlgi
pärsast magamiseks vaja, mis nende põletamise
kahjulikuks tunnistas.

Ja lihtsalt, et keegi ei viitsind puid väljast tooma
minna, mis muidugi lumised ja märjad olid, otsusteti
nurgasolev kapp lõhkuda. Vaevalt sai aga esimene
ideeleidja kapiukse avada kui nagu iseenesest säält
tagasi võpatas.

Kapis oli hiinlane!

Ta seisis sääl nagu väljaspoole, laetud püss veel
käes, mille lukk näis maha laskmata, ja pilgutab nüüd
tihedasti silmi äkilisest valgusest. Ja nagu imet, nagu

Huimastusest toibudes, astus aga hiinlane jälle meestele sammu vastu, ulatas lähedalolijalle käe ja lausus jälle omas veidras vene keeles:

„Tere seltsimees!“

Nüüd ei ärritand see aga enam kedagi, vaid tegi kõigile ainult lõpmata nalja. Ta veidruste üle naerdi ära omad naerud ja siis viidi ta alla teise kahe vangiga juure ja unusteti sedamaid. Ta ei puutaud enam kellelegi ette — ta oli vang kõigi õigustega.

Ainult nende kolme vangiga juure valvama pandud püssimehele ei meeldind nende olemasolu. Tal oli igav neid vahtida, käsku täitma aga pidi, midagi polnud parata. Võib olla, poleks siin teiste silmi nägemas olnud, ega tas pesitsend sõdurlikku kohusetunnet oma konvoi ameti vastu, vast oleks ta lasknud need vangid minna iga ilma kaare poole, et aga ise pääseda sest tüütavast karauuli korrast. Ning kindlasti oli tal nüüd kogu aeg oma meeldimata ameti pärast tusa ja „hammas“ nende vangide vastu, sest oli ju ainult nende olemasolu ta tarbetuma ameti põhjuseks.

Kuid ta väike viha vangide vastu võis kesta aga ainult vahisolemise aja, kunni tagavara root kohale jõudis, mõisa maja teise otsa pesitses, kaks püssimeest vangidelle järele saatis ja nad oma valve alla võttis. Vaht sai lahti omast tüütavast ametist ja sest silmapilgust pääle ehk tundis ta samasugust erapooletust kolme hiinlase vastu kui kõik teised lahingurootude mehedki.

Õhtul kui paari, kolme mehega läksime tagavara roodust rühmale õhtust toitu tooma, äratas me tähelepanu mõisa tagaukse ette astudes imelik asi. Neljakandiline laud oli toodud keset õue, kuhu pääle oli asetet kuulipriks, millesse parajasti linti säeti, mida tagavara roodu sõdurid asjatundliku nägudega päält vaatasid.

Samal silmapilgul toodi majast välja kolm hiinlast püssimeeste vahel ja säeti, pisut kõrval kuulipriksist, üksteise järele ritta. Ja nüüd sai kõik selgeks: need mehed olid uue tapametoodi üles leidnud!

Juba pidin, tülgaust ette tundes eemale hoidma, oma asjad õiendama ja rootu tagasi minema, kui mind nagu miski äsja sündind huvitus asja vastu paigale sundis jääma. Kuidas sammuvad need kolm meest ise oma initsiatiivil surmavasse tulle? Kas jätkub neil seda julgust ja mehisust mis surmahirmu võidab? Kas jätkub neil küllalt põlgust ja viha oma alatute tapjate vastu, et surmavärina asemel rahulikkudena näida ja sellega sõnatumalt protesteerida oma surmajate vastu?

Kuulipriks hakkas äkki mürisema ja samal hetkel kuuldus vali, kriiskav käsk:

„Marsh!“

Täpikääl käsku täites ruttasid hiinlased sammule, neljandamal sammul kukkus järsku esimene neist elutumat kummuli, järgmine võttis pool sammu tast mööda, langes jalatõstel talle otsa, kolmas võttis niisama esimesest kahest pool sammu kõrvale ja kukkus kuulist rabatuna nende juure.

Tülgastuse tunde pääle vaatamata, mis nagu vastik seebikivitet puskar mõjus, ei saand ma hoiduda siiski kiitmast:

„Kui lithne!“

Need kolm hiinlast läks surma samuti kui magama, sööma ja sauna, kompsud kaenlas. Kas oli siin tege mist surmahirmu kõrgeima astmega, kus inime äkki rahuneb, nagu joodik liiast joomisest kainestub? Või oli siin tegu aastatuhandete jooksul sissesööbünd ja igale hiinlasele omaks saand buddhistliku rahu ja fatalismiga?

Järgmisel hommikul ärkasin äkki, mind viskas õlgedelt üles kui mingi põrandaalune vedru. Aknaruudud klirisesid ja ma seisin selle nähtuse kui mõistatuse ees. Pikkamisi lakkas klirin hoogude kaupa, kuid samal hetkel kuuldus õnes müra, põrand värehtus ja vastselt hakkasid aknaruudud klirise ma. Mõisasaal oli täiesti tühi, õlgedel polnud ühtki magajat, sinna oli unustet ainult plekist katlake, hommikuse päikese puna rökendas akendes, ümberringi oli niisugune hääletus, et kõrvade kahinat selgesti kuulsin.

Siis käis jälle järsk müra, löid klirise ma aknaruudud. Vaenlased! Ja nagu välk lendasid kaks eilast magama jäänd hiinlast läbi mu pääl! Mehed on põgenend, mu siia üksi maha jätnud! Ning siis haaras mind sarnane hirm, mis oli hoopis isesugune, suurem kui see, mida harilikult olin tunnud lähedalt mööda-vinguvate kuulide all. See oli nii tugev, et mu hinge kinni mattis, rinnus kibe ängistus tundus ja meelekohad silmapilkselt pööraselt valutama löid. (Selle hirmu tagajärg oli see, et mu kõht pärast kogu päeva korises ja täiesti rikkis oli). See polnud surmahirm, see oli ennetundmatu jubedus mingi ebamäärase peletise ees, kes oma õudsed lõuad mu neelmiseks pärani oli ajand, kelle vastu ei julgusta käesolev laetud püss ega tuhat lõhkeva kuuliga laetud padrunit taskus.

Ning nagu iseenesest leidsin enda väljast ukse eest, kuidas ma aga sinna sain, ei teadnud ma pärast kõigi meeletuletuste pääle vaatamata, mäletan vaid ärkamismomenti ja siis järgmist silmapilku õuelumel, kus mulle meeste rama ja kära kõrvu kostis. Sedamaid märkasin ka Heidot, kes siin ukse man vahiks oli.

Ta jäi mind vahtima kui imetegu pärani silmil, nagu ei tunneks ta mind, nagu poleks ta mind ennetalt ealeski näind. Ta taganes mu eest paar sammu nagu koleetise eest, ta suu oli laiast imestusest otse pärani. Kuid siis kukkus ta järsku valju naerma ning sarnast naeru kuulsin nüüd esimene kord ta suust. Ta naeris nii, et tükil ajal hinge tagasi ei saand, vingerdas otsegu oleks tal põue täis pisikesi elavaid kalapoegi ja oleks vast muidu lumme kukkund ja sääal naerusõõmuga mahasaand, kui ta mitte püssi pillates seinana najale poleks toetand. Sääal rappusid tugevasti ta õlad tükki aega, nagu oleks neid keegi ägedasti raputand ja tampsin rusikatega vastu seinana.

Ma ei saand aga veelgi millegist aru, koledustundes lõgisesid hambad suus, ihu aga sõitis üleni halli, jalad olid põlvist nõrgad, nii et nad vaevalt keha suutsid kanda. Kui aga Heido naerukrampides seinana najal visklema hakkas, andis see järsku kogu kehas tagasi ja leidsin nagu iseenesest kaotet mõistuse pääst. Nägin nüüd ilusat talvhommikut, mis oli imevaga, paarikraadilise külmaga, hääletuma pudrumumega ja rõõmsa päikesepaistega üle lagendiku ja metsade, mis kauguses järkude kaupa kesk valget lund sinasid.

Mõisa lähedal, peaugu siinsamas aia taga seisis meie kolmesuuritükiline patarei, jalamehed aga vahetisid kuhjas aia najal kaageldes ja provotseerides neid riistu, mis vaenlasele „terehommikut“ oma metallkrukudest mürtsusid. Parajasti käis kogupauk, värehtas maa, klirisesid aknaruudud ning oli imeselgesti kuulda kaugenevate granaatide vihin. Lojatas esimene, lähem metsatukk, viskas hääle nagu mööda taevast teise, pisut kaugemasse, kust see omakord järgmisse lendas, järjesti aga tasanedes ja lõpuks vaevalt kuuldavaks kohatuseks muutudes. Oleks nendest kajatustest lugeda võind metsatukkade arvu täpikäälsett.

Järneb

Kolme kohus

J. Potapenko Lihavõtte jutt

Tüli just ei olnud, oli vaidlus, kuid mõlemille oli Jumal annud nii kõvad hääled et majast möödaminejad ehmatasid ja risti ette löid mõeldes: kas pole päävalitsejal viimati mingi õnnetus juhtund?

See oli suurel neljapäeval valitseja Oglooblini korteris. Oglooblin ise, veriterve mees, õlad endal sülla laiused, istus laua taga. Säälsis viinapudel, paar soolatud kurki taldrekul ja viiak musta leiba.

Oglooblin oli tulnud parajasti kontorist, kus inimestele pühadeks palka makseti. Teel astus ta viinapoodi ja ostis pühadeks pudeli märjukest. Kui ta aga oma maja väravate ette jõudis, tuli talle vastu kirjutaja Marmidontov ja nähes pudelit Oglooblini käes, ei saand see kiusatusele vastu Ogloobliniga ühes tuppa astuda. Nii tuligi välja, et pühadeks ostetud pudel, vaatamata suure neljapäeva pääle, kohe lahti võeti. Oglooblin oli noor naisemees. Ta naine ei võind aga silmaotsaski sallida Marmidontovi küllaskäike. Ta mees oli alati töökas, asjalik ja hoolas, viina jõi ainult sõprade seltsis. Sõpru polnud aga leida külas vähe, kuid kellele siis võiks keelda pühade ajal tilk viina võtta! Tööpäiviti olid kõik töös, ega polnud aega kellelgi joomiseks, nii oligi, et harilikult ainult pühade ajal juuakse.

Kuid kirjutaja Marmidontovit võis näha igal ajal. Peaegu igapäev, kui Oglooblin töölt tuli, sammus talle teel vastu Marmidontov. Igakord tähendas see alati tingimata joomist. Marmidontov võis juua igal ajal ja ükskõik kui palju. Ime ainult, kuidas ta oma tööga vallamajas valmis sai.

Oglooblini naine nägi, et ta mees ainult Marmidontovi tõttu jooma hakkab. Nagu praegugi — parajasti suur neljapäev, kõik inimesed asutavad kiriku, viina käskis ta ise omal mehel pühadeks osta. Marmidontov on aga enda siia vedand ja, näe, eks olegi pühade pudel juba täna lahti võetud. Pool juba joodudki, ise aga vaidlevad man kõigest kõrist, nagu oleks midagi tõsiselt lahti.

Ja mille üle nad vaidlevad? Põrsaste üle. On ju igale teada, et igas korralikus majas on pühadeks praetud põrsas. Isegi talumeestel on pühadeks igas jõukamas majas pühade-põrsas.

Ja vaidlevad: kumba põrsas parem? Kas võib siis kainele ja mõistlikule inimesele pähe tulla üldse sarnane mõte? Kõik põrsad on ju ühesugused ja sündind seast. Pole veel keegi kuulnud, et lehm põrsa oleks sünnitand! Praetakse neid ka igalpool ühtemoodi, võiga pannil ja süüakse pudrugaga. Eks ta maik ole, teadagi, põrsaliha maik. Kuid need vaidlevad ja tambivad rusikatega vastu lauda. Oglooblik kõneleb:

„Sina, Marmidont, sul on suu parajal kohal, kuid sa ei räägi kunagi midagi mõistlikku. Põrsas on põrsas, nagu iga teinegi põrsas. Kuid põrsast pole mitte praegu jutt.“

„Millest siis, luba lahkelt? Kas siis sinust või persia shahhist?“

„Mitte midagi sellesarnast. Sa kõneled jälle muust. Kastes seisab asi. Kas saad aru? Millest teda teha, kui palju võid ja kuidas pääle valada, selles on mõte . . . saad aru?“

„Mitte põrmugi pole selles mõte“ vaidles Marmidontov, „pääasi on ikka see kuidas põrsast praadida. Ükstapuha mis tõugu ta on, kas või päris karvadeta inglise tõugu, peab ta ikka olema krõbedaks küpsetatud. Kuid seda ei oska igauks. Üks põletab ära, teine jätab tooreks. Aga näe, minu naine teab kõik saladused. Tema alles oskab praadida . . . Krõbiseb aina hamba all ja viib keele sinna kohta, mida mõistlik inime häämeelega ei ütlegi. Mu naine Anna Pankratjevna . . .“

„Mis, Anna Pankratjevna?“ üris seepääl Oglooblin, „tunnen väga hästi Anna Pankratjevna . . . Mul on ka naine Matrjoona Grigorjevna, palju arukam. Asi aga ei seisa praegu naistes, vaid jutt on põrsast — said aru?“

„Hää no hää“, oli Marmidontov nõus. „Just kui ma mõnest muust kõneleks kui põrsast: pääasi on ikkagi et põrsas hästi krõbedaks on praetud. Minu naine Anna Pankratjevna oskab seda eeskujulikult.“

„Pea vähe!“ karjus talle Oglooblin näkku, „või krõbedus, pääasi on ikkagi maik. Kuule vennas, lööme õige kätt, tõepoolest lööme. Täna on neljapäev, pühapäeval on juba esimene püha, eks siis proovimegi kumba põrsas on parem. Sinu naine Anna Pankratjevna oskab hästi praadida, kuid usu veli, minu põrsas saab siiski parem. Lööme käed, mis?“

„Miks mitte, lööme.“

„Aga mis pääle?“

„Mis pääle sa aga tahad . . .“

„Koti püügli pääle.“

„Mis sa ei mõtle . . . Sulle küll kasulik, võid mõisast koti hõlma alla pista, püüglit sääls kõik kohad täis. Aga kust mina võtan. Maad mul pole ka. Ma olen ju kirjutaja, ei vähem ega rohkem. Ma liigutan

sulega . . . Lööme kahe toobi viina pääle?“

„Ükstapuha, kahe toobi pääle. Anna käpp?“

„Mis löödud see löödud.“

Löid käed. Kuid kirjutaja, kaval mees, leidis kohe:

„Pea, aga kuidas me teada saame kumba põrsas parem on?“

„Jah, see on tükk küll, kuidas teada saada“, oli Oglooblin nõus.

„Minu arvates on siin ainult üks tee“, ütles kirjutaja, „määrame kolme kohtu.“

„Mis imevärk see on?“ küsis Oglooblin, kes sarnast kohut esimest korda kuulis.

„See on alles mõistlik asi. Tähendab, sina valid oma poolt ühe kohtuniku, mina teise ja need kaks valivad isekeski kolmanda, keda kutsutakse super-arbiiteriks . . . Said aru? Neid on kokku kolm ja seepärast kutsutaksegi kolme kohtuks.“

„Hm . . . See on päris mõistlik. Tähendab igauks valib oma. Aga keda valida? No ütleme, ma valin endi raamatupidaja Pjotr Nikifoorovitshi . . . Ta on maias ja tunneb asja . . .“

„Päris õigus, sula tõsi. Aga mina valin kirjatoimetaja Merlushkini, sellesama, kes semstvo ülema juures teenib. Kogu pühade ajal pole tal kanseleis tööd, ja ta võib süüa enda kas või lõhki. Maias on ta ka hääde suutäite pääle, tunneb asja!“

„Merlushkini? Hüva, tean Merlushkini, tunneb tõepoolest asja . . .“

„Jah, kolmanda valivad nad siis ise omakeskis. Kuid pea meeles Oglooblin, mis nemad juba ütlevad, on öeldud, ei mingit vaidlemist enam! Nii on komme.“

„Hää no hää! Ma tean juba ette, mis öeldakse! Minu Matrjoona juba oskab teha kuidas teha.“

„Oi, veli, minu Anna Pankratjevna teeb kümnekord paremini, tõsi mis tõsi . . .“

Nad vaidlesid veel tükk aega, kunni päike loodele hakkas vajuma ja inimesed juba kiriku poole liikusid. Pudel oli juba viimse tilgani tühi. Oglooblininile hakkas uni hirmsa jõuga pääle tükki, kuna Marmidontov, jõi niipalju kui ta kunagi jõi, ikka mõistuse juure ja jalule jäi — tõmbas kuuehõlmad kindlamini koomalle ja läks kiriku.

2.

Raamatupidaja Pjotr Nikanorovitsh ja kirjatoimetaja Merlushkin vaatasid asja pääle asjalikult ja tähtsalt. Mõlemad nad olid hääsüdamised ja lõbusad inimesed, armastasid viina rüübata ja hästi süüa ning taipasid et nende pääle pandud ülesanne pühade ajal hääks meelelahutuseks saab mitte üksi neile enestele, vaid kogu sõpruskonnale.

Kui raamatupidaja ja kirjatoimetaja Merlushkin jõudsid küsimuseni keeda super-arbiiteriks valida, jäid nende arvamisid nagu iseenesest ühe ja sama isiku puhul kindlaks ning nad lausused kui ühest suust:

„Djak Jevlampij! Kes tema vastu saaks, sööb kahe eest, joob kolme eest. Sõber sääljuures veel nii Oglooblinile kui Marmidontoville, nii on ta ka otsuse andmisega mõlema vastu ühesugune, pääle selle on ta lõbus mehike, nagu loodud sarnaste asjade jaoks.“

Nii jäigi djak Jevlampij kolmandaks kohtunikuks. See mees oli juba austusväärse vanaduses, mõni aasta juba üle kuuekümnene, kuid ta raudne tervis kandis kergesti kõik inimesest ülekaivad elutormid, nagu ta ise kõneles, ta oli võitnud siamaani kõik välised vaenlased, nagu haigused ja vanadus, kui ka sisemised, nagu kogu elu kestes allaneelatud magusad suutäied ja viinapudelid. Ta tihedas ja tumedavärvilises lakas tuli ilmsiks alles kõige viimasemal ajal hõbedat, habe oli aga ikkagi veel tõmm, ega näind mõtlevatki veel niipea oma värvi muuta.

Ta kõneles meeldivalt kumiseva bassihäälega. Kui ta kirikus luges ehk laulis, ehk lihtsalt inimesega juttu ajas, kuuldus kui oleks ta paksus kõhus peidus nagu mingi kõlakoda. Nii meeldivalt ja puhtalt kumisesid ta sõnad.

Djakiks jäi ta, muide, armastusest külaelu vastu. Ta elus oli olnud võimalusi saada protodiakoniks suuremasse linnakiriku, kuid oma loomu poolest kaldus ta enam vaba külaelu poole, ega armastandki just iseäranis kõrgemaid aukraate.

„Linnas on sarnane ülemuste uputus et hoidku Issand“, lausus ta tihti. „Igaüks on sinust vanem, igaüht pead sa kumardama. Siin külas on mul aga ainus ülemus isa Sergij ja armas Issand taevas, mõlemad on nad aga hääsüdamised. Mul on olla päris

hää. Juhtud mõnikord tipsu rohkem võtma, pole asi nii hull. Isa Sergij teeb ainult märkuse, Issand taevas on aga pika meelega ja rikas heldusest. Linnas on aga kõik valjem, kohe rasked noomitused ja pannakse ka Viimsepäeva Kohtu nimekirja. Siin aga ei pane su nime keegi kirja ja nii ehk ununevad su patudki enne Viimsepäeva Kohut — eks säälgil ole palju tööd, jõuad sa siis kõik meeles pidada!“

Kui talle teatati kolme kohtust kahe praetud põrsa üle ja kuulis et ta super-arbiiteriks on valitud, tegi ta suurest rõõmust hüppe otse lakke, vaatamata oma kuuepuudalise raskuse pääle.

„Tuleb alles pidu, oi, oi! Kaks praetud põrsast järgimööda. Ja kui palju sääli juures võib veel juua!“

Kui ta Lihavõtte laupäeval kirikus luges, segasid ta pääs uitavad rõõmsad mõtted päris tõsiselt ta lugemist. Mõnd sõna otsis kaua, mõne jättis vahele, mõnd kordas mitu korda nii et isa Sergij, kes teda armastaski ta rõõmsa ja muretu iseloomu pärast, mitu korda altarist oma rahulolematu pilgu tast üle laskis libiseda.

Jõudsid pühad. Esimesel ega teisel pühäl ei saand kuidagi ettevõtta kolme kohut, sest super-arbiiter pidi isa Sergijga käima majast majja hommikust õhtuni toitused õnnistama ja sääli juures annetatud pühade toidukotte kui raskeid patukoormaid koju poole vedama. Sellest tirimisest jäi djak Jevlampij õhtuks jalutuks ega suutnud oma tähtsa ülesande täitmisele asuda.

Kogu aeg aga valmistati ette nii valitseja Oglooblini kui ka kirjutaja Marmidontovi majas. Mõlemad naised olid omavahel kõigeparemas vahekorras, alatasa käisid üksteisel külas ja ajasid igasugu tühje kuulujutte teiste kohta, kuna teised naised samal ajal nende üle omakord igasugust lõõpi laiali laotasid.

Nad jagasid tihti omavahel ka perenaiselikke saladusi. Anna Pankratjevna oskas omaviisi hästi talveks salatikapsaid sisseteha, nii et need kevadeni seisid päris värsked ning ilma pikema jututa oli ta selle saladuse edesiannud Matrjoona Grigorjevnaele, see aga, osates hästi pirukaid küpsetada, avaldas omakord kunsti kirjutaja Marmidontovi naisele.

Samasugune lugu oleks ka nüüd põrsapraadimistel ilmsiks tulnud, kuid meeste vahel siginend tüli oli naiste vahele nüüd lõõnd nagu mingisuguse seina. Nad kõnelesid ka nüüdki isekeskis perenaiselikest asjust ja avasid mõlemad oma lihtsa südame teisele. Kui jutt aga põrsaste pääle läks, jäid nad mõlemad järsku vait. Väga arusaadav, sest neil mõlemail oli selle asja kohta oma saladus. Kui kirjutaja naine teadis kuidas põrsast kõige eeskujulikumalt krõbedaks küpsetada, oskas Matrjoona Jegorova valmistada ülihäid kasteid. Mõlematel oli aga oma maja au kallis.

SUITSETAGE
EESTI
PABEROSSE
FRU-FRU

Muidugi oli see väga rumal koguni et nende mehed põrsaste pääle käed olid löönd, nad mõlemad heitsid seda oma mehele ette. Kui aga kord juba nii oli juhtund, siis aga pidi näitama üksteise ees mis võis.

Kohates Oglooblini esimesel pühal, lausus djak Jevlampij:

„Ole valmis Oglooblin, kolmandal pühal teeme sinu pool esimese istumise. Ütle Matrjoona Jegorovnale, et ta kõige eest hoolitseks. Ise muidugi vaata et sul hädad karekad valmis on, sest kohus tuleb üpris tõsine. Marmidontovi juure aga läheme järgmisel ræeval. Nii on otsustatud.“

Pärast seda kutsus Oglooblin kõik tuttavad ja sõbrad kolmandaks pühaks oma poole külla.

3.

Kella seitsme paiku, pärast kirikut hakkas külalisi koguma. Lõpuks sai kokku inimest kaksteistkümmend, naised ja mehi, kõik töötajad kes aasta kestes oma perekondidele ülespidamist teenisid: sellid, kontoriametnikud, teenijad semstvo kpanseleist, vallavanem — inimesed kes ette ei püüa tükkida, vaid meelsamini juttu päält kuulavad. Mõõduandvamateks isikuteks olid: kirjuvaja, kes palju ja segaselt oskas kõneleda ja djak Jevlampij, kelle jutt küll kunagi sorav polnud, kuid kel oli iseäraline and kõiki kokkukogunuid lõbustada.

Esmalt joodi teed ja aeti hoopis muud juttu. Meeleolu tõusis juba pisut esialgsest kirsiveinistki, mida jõid naised, kuna mehed omale rummi teeklaasi valasid.

Kella üheksa paiku hakkas Matrjoona Grigorjevna kibedasti talitama. Ta oli keskealne, energiline perenaine, kes kõik ise tegi ilma ühegi teenijata. Lauale tekkisid taldrekud, kahvlid, noad, klaasid, viin ja kuhjad kõiksugu koduvalmistatud külmi suhupisteid. Joodi ja söödi.

Kuid varsi ilmus lauale samal pannil, millel ta praetud oli, pühade-põrsas ise.

„Aa!“ hüüdis djak Jevlampij, „siis see ongi see kohtualune! Kui tore aga teine, ei tea tõeti kumbast otsast ta parem peaks olema. Noh, herrad kohtunikud, mõistke kohut!“

Põrsas oli aga tõepoolest meedivalt isuäratav. Ta nahk oli heleroosa ja läbipaistev, küljed aga muidugi täistuubit isesuguste putrudega ja kastetega, mille valmistamist ainult Matrjoona Jegorovna tundis. Põrsas nagu meelitas end lahti lõikama ja sisse vaatama — mis sääl küll kõik ei või olla!

Saapaid Kjalosse Sandaale

ostate kõige paremini

Keskkaubamajast

Tartus, Suur-Turg 3, Raatuse kõrval

Djak Jevlampij tõmbas põrsa oma ette, võttis terava noa ja hakkas asjatundmisega seda lahti lõikama. Võis otse imestada ta kunsti ja oskust kuidas ta hõlpsasti pää kehast eraldas, ehk jala küljest lõikas, seda tegi ta nii osavasti, et kõik lahtised tükid jäid endistele kohtadelle, nii et põrsas risti ja põiki puruks lõigatuna jättis ikkagi veel terve mulje.

„Noh“, lausus djak Jevlampij, „Issanda õnnistusega algan ma kohtumõistmist! Kes on aga sekretäär? Austatud Marmidont, see on sinu kohus.“

„Ei vist“, lausus Marmidont, „ma olen ju ise protsessija!“

„Mis sest, et protsessija! Sinu amet on ainult viina kallata, viin on üle ilma ühesugune, kroonu monopolist.“

„Täitsa tõsi! Viina võin ma kallata.“

Ja Marmidontov hakkas sekretääriks kõigide klaase hoolsasti viinaga täitma.“

„Esiti algame päält poolt, pärast aga alles läheme sisemise värki kallale. Noh, eks alakem siis pääst, Kristus on surnust ülestõusnud!“ lausus djak, tõstis viinaklaasi põrsa kohale ja valas omale kurku.

Kõik tegid ta eeskujule järele, mispääle igaüks tüki põrsaliha ahmis ja üldine nätsutam ne algas. Jevlampij taldreku oli peaaegu kogu põrsapää korruga, raamatupidaja ja Merlushkin oli kõrvade kallal magusasti ametis.

„Noh, nagu näha on see põrsapää sealikus mõttes kaunis tark olnud“, sõnas djak Jevlampij. „Eks katsugem nüüd ka ta jalgu. Sekretäär, ära unusta ametit.“

Marmidontov täitis hoolsasti oma sekretääri kohuseid, valades karikasse viina. Naised jäid juba reast maha ja läksid üle hapule bessaraabia veinile.

Jalgadest mindi üle külgede kallale, siis asuti kastetega putrude manu, viinaklaasid täitusid ja tühjenesid järjest tihedamini ja djak Jevlampij keel hakkas vabamalt liikuma. Pudrud olid sahvistikad, rasvased ja tõepoolest iseäranis maitsevad, mispärast nende söömine iseenesest mõista tarvitas rikkalikku alla- ja päälevalamist.

„Teie, kohtunikud,“ kõneles djak Jevlampij, pöördes oma kõrval istuvate raamatupidaja ja kirjatoimetaja Merlushkini poole, „sööge järelemõteldes ja arukalt, sest meie käest nõutakse varsi tähtsaid otsuseid.“

„Kuid mõlema kohtuniku silmad olid juba kirjud ja põrand kõikus kui suur häll, nad ei jaksand kanda niipalju kui djak Jevlampij ja kirjutaja.“

Põrsas oli söödud juba viimse kübemeni ning siis mindi muude suhupistete ja maiustuste kallale, mida laual osutus ammu üle tarvilise määra.

„Ma ütlen ainult üht,“ kõneles djak Jevlampij, „pudrud on tõesti suurepärased, põrsas aga kõigega kokku jumalik, ainult mitte midagi pole veel teada. Võib olla, on Marmidonti põrsas veel parem. Jumala heldus on ülesarvamata. Matrjoona Grigorjevna on õnnistatud üks saladus, Anna Pankratjevna teistsugune

ja ehk veel suurem . . . Mis teil viga, külalised,“ pööras ta kõige poole, „teie sõõte ja joote, lähete koju, heidate magama ja näete ilusat und, aga meie, kohtunikud, peame mõtlema ja kaaluma. Noh, näete, Merlushkin on juba praegugi sügavasse mõttesse vajund . . . Te arvate, et ta magab? Ei sugugi. Ta mõtleb sügavalt kõik õndsas aja.“

Merlushkin aga mitte ainult ei magand, vaid norises juba kaunis kõvasti.

Üldse oli juba kõik, millega Oglooblinid külalisi rikkalikult olid kostitand, viimse terani otsa saand, aeg aga libises juba üle kesköö ja kõik hakkasid koju minema.

„Homseks palun ma kõiki oma poole külla,“ ütles Marmidontov pererahvaga jumalaga jättes.

Teisel päeval oligi järjekorraline sööming-jooming Marmidontovite pool. Nad elasid vallamajas. Parempoolses otsas oli vallavalitsus, kus seisis laud pinkidega ja kapp paberitega seinal. Pahempoolses otsas oli aga tuba võõrusega, kus elas kirjutaja oma naisega.

Pühade ajal, kui kaseleis mingit tööd polnud, tarvitati seda suurt tuba külaliste vastuvõtmiseks. Lauale ilmusid taldrekud, pudelid, maiustused ja tuba sai nagu kodukoldeks.

Külalised kogusid Marmidontovi poole harilikuks ajaks. Nende terved kõhud olid vist juba ammu läbiseedind eile Oglooblini poolt saadud keretäied, näod olid kõigil rõõmsad, kuna silmad näitasid valmisolekut, kas või sedamaid uut sissevõtmist alustada.

Sündmustiku käik oli just samasugune nagu eilegi. See kord oli juba ammu väljatöötatud ja käis alati oma harilikku rada. Pererahvas sundis, külalised punnisid esiti mokaotsast vastu, kuid varssi sõid magusasti ja isukalt.

Vahe oli ainult selles, et sekretääriks nimetati nüüd Oglooblin, sest Marmidontov oli täna piduandja-peremees. Oglooblin täitis oma ülesannet samasuguse hoolega nagu eilane sekretäär, ega jätnud kordagi pitsklaasi minutiks tühjalt ootama.

Pisut teissugune nägi lauale toodud põrsaski. Suuruse poolest ei jäänd ta karvaväärtilki maha eilsest. Nähtavasti olid nad vist koguni kaksikud. Kuid ta küljed polnud nii paksud ja võis kohe näha, et pereemand tuupimismaterjaali pääle just kõigesuuremat rõhku polnud pannudki.

Selle vastu oli ta nahavärv aga hoopis isesugune, ennenägematu. Üleni, kärsast alates kunni viimse saba lülini oli see ühetasasel tumepunast värvi ja kui pärast lahtilõikamise korra toimetust, ta nahk tükikaupa suhu ahmiti, siis rudises see hamba all kui kõige õrnem krõmpsluu.

Suatäite vahele joodi sama hoolikalt, kusjuures kõneles ainult djak Jevlampij, kuna teised päält kuulasid, ajuti tegi vaid Marmidontov sekka oma tähendusi. Nähtavasti rippus kogu kohus ära

ainult super-arbiiteri isikust, sest raamatupidaja ja kirja-toimetaja Merlushkin ainult jõid ja sõid ning vaiksids otse kangekaelselt.

„Tõesti imelugu!“ kõneles djak Jevlampij, süües juba kolmandat tükki põrsa küljeliha ning kallates sinna otsa ohrtrasti viina. „Tõesti imelugu kui targalt see maailm on loodud! Ühest ja samast asjast teeb inime mitmesuguseid häid asju. Eile pühitsesime pühi Oglooblini, täna aga Marmidonti juures ja nii sääli kui siin sööme põrsaliha. Ja võib olla alles kolm päeva tagasi nad mõlemad — muidugi mitte Oglooblin ja Marmidont, vaid põrsad ikka — üheskoos ruigasid mööda põldu, riitsids ühest künast sööma, võib olla, et nad isekeskis olid kõige suuremad sõbrad, nende põrsaajudes ehk olid ka ühesugused mõtted, aga vaadake, kui lahkuminevad on nad nüüd isekeskis! Suurepärane oli eilne, suurepärane ka tänane, kuid nad pole põrmugi ühesugused. Vaatad seda Jumala ilma ning ei oska lausuda muud midagi kui: imelikud on Issand Sinu teod!“

Kui põrsas aga juba ära oli söödud ja ennegu minna teiste maiustuste kallale, mis laual virnadena korda ootasid, tõusis djak Jevlampij omalt istmelt, tegi oma näo pühalikult tähtsaks, milles ta lai, hääsüdamlik nägu veel naljakam näis kui Jumal selle oli loond, kõhatas ja kuulutas oma meeldivald kõmiseva bassihäälega:

„Kuulake kohtu otsust!“

Kõik said tähelepanelikuks, nii tähelepanelikuks nagu oleks oodata tõesti midagi väga tähtsat ja tõsist. Kõik näod pöördusid djak Jevlampij poole, kes aga ise pääletungivat naeru suure pingutusega tagasi hoidis, mis tal kaunis hästi korda läks.

„Pange tähele, esiteks: nagu iga inime on loodud Jumala näo järele, seistes koos ihust ja hingest, samuti peab praetud põrsas koos seisma põrsa lihast ja kastetega putrudest ja nagu mingit inimest ettekujutada ei saa, kes elaks ilma hingeta, samuti ei või pühade põrsa kõhus puududa maitsevad kasted ja pudrud . . .“

Ta peatas minutiks, sirutas oma käe tühja viinaklaasiga sekretääri Oglooblini poole, kes silmapilkselt selle täitis, jõi selle ainsa lonksuga tühjaks ja jatkas:

„Teiseks: nagu iga inime, toites oma keha, hoides seda puhta ja tervise juures, peab hoolt kandma ka oma hinge eest, samuti on ka põrsaga, suupärased pudrud ja kasted peavad olema kokkukõlas muude organitega, just nimelt mis puutub ahjust võetud põrsa nahasse, seepärast on kohtu otsus järgmine: paluda meie eilast lahket pereenaist, Matrjoona Grigorjevnat, samuti meie tänast sama lahket pereemandat, Anna Pankratjevnat sõbralikult, midagi varjamata üksksteisele oma saladus avaldada — esimehe, suupäraste kastete ja pudrude valmistamise, aga teine — põrsanaha ühetasaselt pruuniks praadimise kohta, et meil tulevikus, olles külas Oglooblini või Marmidonti juures, oleks võimalus nii siin kui sääli süüa täitsa ühesugust põrsast nii putrude ja kastete kui pruuniks praadimise poolest. Selle otsuse puhul peame nüüd jooma kolmkorda Oglooblini ja Marmidonti kui ka nende abikaasade terviseks!“

Joodi kolm korda.

Aga et kavalasti väljamõeldud djak Jevlampij kohtuotsus kõigile aina rõõmu valmistas, iseäranis aga Oglooblinile ja Marmidontoville ja nende abikaasadelle, hakati sedamaid jooma kohe djak Jevlampij terviseks, siis oli veel tarvis tühjendada klaasid teiste kohtumeeste terviseks, kes mõlemaid põrsaid sama suure hoolega sõid kul super-arbiitergi.

Siis hakati jooma iga külalise terviseks üksikult ja joodi end lõpulikult laua alla.

Romaan kontrabassiga

Anton Tšehhovi naljajutt

Moosekant Smõtshkov sammus linnast vürst Bi-
buulovi suvimaja poole, kus kokkurääkimise
põhjal pidi olema piduke muusika ja tantsuga.
Ta seljas oli hiiglasuur kontrabass nahkses kastis.
Sammus Smõtshkov just mööda jõekallast, vesi voolas
kuigi mitte just
mitte mürisevais
vahustes lainetes,
kuid siiski vägagi
luuleliselt.

„Kas mittesup-
lema minna?“
mõtles moose-
kant.

Ei mõtelnudki
kaua, võttis riided
seljast ja hüppas
karastavasse
vette. Öhtu oli
otse suurepärase.
Smõtshkovi luu-
leline hing hakkas
harmoniseerima
kogu ümbritse-
vaga. Kuid mil-
line magus tunne
ärkas ta hinges,
kui ta sada sam-
mu edesi ujudes
nägi ilusat tütar-
last kes istus jär-
sul jõekaldal ja
õngitses kalu. Ta
peatas hingamise
ja ikka ülevamad
tunded tungisid ta
hinge: lapsepõlve
mälestused, kur-
bus mineviku üle
ja ärkav õrn ar-
mastus . . . Mu
jumal, kogu aeg
oli ta juba mõtel-
nud et armastus
talle kordagi elus
enam ei naerata!
Pärast seda kui
ta usu oli kaotand
kogu elusse (ta
palavalt armasta-
tud naine oli ära
jooksnud fagotti-
mängija Sobaa-
kiniga), ta süda täitus tühjusega ja ta sai raskemeelseks.

„Mis on elu?“ mitu korda oli ta endale selle kü-
simuse ettepannud. „Milleks meie elame? Elu on
ainult müüt, unistus . . . unenägu . . .“

Kuid seistes magava iluduse ees (polnud raske
mürgata et tütarlaps magas) tundis ta äkki vastu oma
tahtmist rinnas sündivat palavat armastust. Kaua
seisis ta tütarlapse ees, paitades teda silmadega . . .

„Kuid küllalt . . .“ mõtles ta ja ohkas sügavalt.
„Jumalaga nõiduv iludus! Mul on juba aeg minna
vürsti pidule . . .“

Ning veel kord heites pilgu magajalle, tahtis ta
juba tagasi ujuda kui ta pääs hää mõte tekkis.

„Jätan talle
oma poolt väikese
mälestuse!“ mõt-
les moosekant.
„Seon ta õnge
külgi midagi. See
saab kenaks ülla-
tuseks „tundma-
ta“ poolt.“

Smõtshkov
ujus tasakesi kal-
dale, kitkus suure
kimbu põllu- ja
veelilli, sidus kinni
selle võilille var-
rega ja kinnitas
õnge külgi.

Lillekimp va-
jus põhja ja tõm-
bas oma järele
alla ka toreda
korgi.

Mõistlikkus,
looduse säädused
ja meie kangelase
sotsiaalne olu-
kord nõuavad, et
romaan sellega
lõpekski, kuid
häda, autori sa-
atus on halasta-
mata: autorist
mitte ärarippu-
vail põhjusil ei
lõpnud veel ro-
maan ainult lille-
kimbuga. Kaine
ja terve mõistuse
vastu ja kõrva-
liste nähtuste pä-
rast pidi vaene ja
kuulsuseta kon-
trabassist mängi-
ma rikka iluduse
elus suure rolli.

Jõudes kal-
dale, jäi Smõtsh-
kov kivistanult

seisma: ta ei leidnud kusagilt oma riideid. Need olid
varastatud . . . Tundmata jultund kurjategijad olid
need äraviind kunni moosekant magajat iludust vahtis,
kõik, pääle kontrabassi ja tsilindri.

„Needus!“ karjatas Smõtshkov. „Oo, inimesed,
tigidad ussipojad! Mind ei vihasta mitte riidetest ilma-
jäämine, sest see kõik on ainult ajalik varandus, vaid
mõte, et ma pean minema pidule ihualasti ja seepä-
rast seltskondlike sääduste vastu kurjasti eksima.“

Ludvig Juht ja Vladimir Padva

andsid hiljuti kontserdi Berliinis Blüthner saalis ja said kohalikkude muusikatund-
jate poolt kiitvate arvustuste osalisteks. Mõni päev pääle kontserdi sõitis kontra-
bassist Ludvig Juht kodumaale, kus ta terve rea kontsertidega kavatseb esineda

Ta istus kontrabassi kastile ja hakkas abinõusid otsima sellest hirmsast seisukorrast pääsmiseks.

„Pole ju võimalik ihualasti minna vürst Bibuulovi pidule!“ arvas ta. „Sääl on ka naisi! Ühes pükstega on ka vargad kanifoli varastand, mis oli mu pükste taskus!“

Ta mõtles kaua, nii kaua, et ta pää pööraselt valutama löi.

„Aa“, tuli talle lõpuks meele. „Siin lähedal põõsastes on väike sild... Istun pimedani sääl silla all, õhtul aga lähen esimese maja juure...“

Selles otsuses kindlaks jäädes, pani Smõtshkov tsilindri pähe, äigas kontrabassi õlale ja kadus põõsastesse. Ihualasti, suure muusikariistaga turjal tuletas ta meele nagu mingit vana-aegist, müüdilist jumalat.

Nüüd lugeja, niikaua kui meie kangelane kükitab silla all ja kurbi mõtteid eietab, jätame ta sinna mõneks ajaks ja pöörame tütarlapse juure kes jõekaldal kalu õngitses. Mis sündis temaga? Kui iludus ärkas, ei näind ta korki veepinnal ja ruttas õnge väljatõmbama. Vibu tõmbus pinguli, kuid kork ja õng ei tulnud välja veest. Vist oli Smõtshkovi lillekimp vett täis läind, suureks ja raskeks saand.

„Oi kui suur kala“, mõtles tütarlaps, „või on ehk õng kännu taha kinni jäänd?“

Tõmmates veel paar korda sai tütarlaps aru et õng tõesti põhjas kinni oli.

„Kui kahju!“ mõtles ta. „Just õhtuti võtab kala häst! Mis teha?“

Pisut mõteldes viskas eksentriline tütarlaps oma riided seljast ja jooksis vette kunni marmorist õladeni. Polnud kerge õnge vabastada vettind lillekimbust, kuid kannatus ja töö võidab kõik. Veerand tunni pärast tuli iludus veest säravil silmil ja hoidis omas käes õnge.

Kuri saatus aga oli teda varitsend. Kurjategijad, kes Smõtshkovi riided olid varastand, olid nüüd ka tütarlapse omad ligi võtnud, jättes talle ainult topsi vihmalimukatega.

„Mis teha?“ nuttis neitsi. „Kas peab siis tõesti nii koju minema? Ei ialgi! Ennem surm! Ma ootan kui pimedaks läheb, siis lähen tädi Agafja juure ja saadan ta koju uute riiete järele... Niikauaks lähen aga sinna silla alla.“

Meie kangelanna jooksis küürutades pikas heinas sillani. Ronides aga sinna alla, nägi ta sääl ihualasti inimese moosekandi juukstega ja karvase rinnaga, karjatas ja minestas samal silmapilgul.

Smõtshkov ehmatas samuti kõvasti: esimesel silmapilgul pidas ta tütarlast näkineitsiks.

„Kas pole see mitte jõehaldjas, kes mind nõiduma tuleb?“ mõtles ta ja see tegi talle häädmeelt, sest ta oli oma iludusest kõrges arvamisest. „Kui ta aga pole näkineitsi, vaid inime, millega siis seletada seda mõistatuslikku juhtumist? Miks tuli ta siia silla alla? Mis on temaga juhtund!“

Kui ta neid mõistatusi lahendas, sai tütarlaps mõistuse tagasi.

„Ärge tapke mind!“ sosistas ta. „Ma olen vürstinna Bibuulova. Heidke armu! Teile antakse palju raha. Ma läksin jõkke õnge lahti päästma, vargad aga varastasid kõik mu riided ja kingad.“

„Austatud proua või preili“, lausus Smõtshkov väga viisakalt. „Mul varastati samuti riided kui teil. Ühes pükstega viisid nad ära veel pääle selle mu kanifoli tüki!“

Kõik, kes mängivad kontrabassidel ja tromboonidel on puukarud, kuid Smõtshkov oli erand nende seast.

„Austatud preili!“ ütles ta natukese aja pärast. „Teid, ma näen, haavab minu olukord. Kuid mõistke, et ma siit ei saa sama asja pärast ära minna nagu teiegi. Aga vaadake mis me teeme: kas ei tahaks teie mu kontrabassi kasti pugeda ja end peita selle kaane taha? See varjab ka minu olukorra teie silme eest...“

Seda öeldes, võttis Smõtshkov kontrabassi kastist välja. Iludus pugest kasti ja tõmbas sinna enda kerra kui kringel, moosekant aga sidus riimad kinni ja rõõmustas, et jumal talle nii targa mõistuse oli annud.

„Nüüd ei näe teie mind enam, austatud preili!“ ütles ta. „Lamage sääl ja olge päris rahulik. Kui pimedaks läheb, viin teid teie vanemate koju. Kontrabassi järele võin ma siia pärastki tulla.“

Õhtuse pimeduse jõudes haaras Smõtshkov kontrabassi kasti tütarlapsega selga ja sammus Bibuulovi suvimaja poole. Ta plaan oli järgmine: esmalt läheb ta esimese majani, paneb sääl enda riide ja läheb edesi...“

„Ei ole õnnetuseta õnne...“ mõtles ta tolmutas maast paljaste jalgadega ja küürutades raske kandami all. „Selle osavõtliku hoolitsemise eest, mis ma osaks lasen saada vürstinnale tasub mulle Bibuulov muidugi armulikult.“

„Austatud preili, kas teie olete rahul?“ küsis ta väga galant kavaleeri tooniga. „Olge nii lahke ja ärge häbenege, tehke mu kontrabassi kasti kui oma kodus!“

Äkki näis Smõtshkovile nagu näeks ta oma ees ligiduses kaht inimkuju läbi hämaruse. Vaadates tera-

Lauljanna A. Kopli-Wiegand Foto Riedel

Lauljanna A. Kopli-Wiegand andis 19 märtsil „Vane-muises“ viimse kontserdi enne väljamaale sõitu. Ta on pärit Ahja vallast ja talutütrena sündind. Ta muusikaline haridus on pärit Peeterburi konservatooriumist, kus teda üheks paremaks õpilaseks loeti. Hiljem astus ta Peeterburi muusikalise draama teatri koori. Ta esines sääl oma pääle tähelepanu tõmmates „Pada emandas“, „Eugen Oneeginis“ ja „Lumelille-keses“. Viimaks õnnestas tal esineda keiserlikus Maria ooperis Amnerisi osas ooperis „Aida“. Revolutsiooni ajal sõitis lauljanna kodumaale, on esinend tihti oma kontsertidega küll linnas ja maal. Nüüd läheb Kopli-Wiegand väljamaale edesiõppima Vabariigi valitsuse toetusel

Raamat on kaunim

pühadekingitus

**Ostes,
kinkides kirjandust
toetate Eesti kultuuri
„Odamees“**

semalt, veendus ta kindlasti, et see mitte ainult silmapete polnud: liikuvad inimkujud läksid tõesti ees ja kandsid oma käes kompsukesti...

„Vargad, needsamad!“ vilksatas tal nüüd järsku peäs.

Smõtshkov pani kandami maha ja hakkas neile järele jooksuma.

„Seisa!“ kisendas ta. „Seisa! Võtke kinni!“

Inimkujud vaatasid tagasi ja nähes tagaaju, pistsid plagama... Vürstinna kuulis veel hulk aega jooksumadinat ja karjumist „seisa!“ Lõpuks jäi kõik vaikseks.

Smõtshkov unustas enda täiesti tagaajus ja vürstinna oleks ehk pidand veel kaua kontrabassi kastis keset teed lamama kui mitte õnnelik juhus appi poleks tulnud. Juhtus et sama teed läksid samal ajal Bibuulovi suvimaja poole Smõtshkovi ametivennad, fröödimängija Shukov ja klarinetist Rasmahaikin. Komistades kontrabassi kastile, vaatasid nad mõlemad imestand nägudega üksteisele otsa ja laotasid käsi.

„Kontrabass!“ lausus Shukov. „See on ju meie Smõtshkovi kontrabass! Kuidas see siis siia sai?“

„Midagi on vist Smõtshkoviga kindlasti juhtund“, arvas Rasmahaikin. „Kas ta on enda täis joond või on ta puhtaks röövitud... Igal juhtumisel ei või meie kontrabassi siia jätta. Võtama ühes.“

Shukov vinnas kontrabassi kasti selga ja mindi edesi.

„Kurat võtku, kole raske!“ urises flöödimängija kogu tee. „Miski hinna eest maailma pääl ei mängiks ma sarnast mürakaru! Oh!“

Jõudes Bibuulovi suvimajja, panid moosekandid kasti orkestri jaoks valmistatud kohale ja läksid puhveti.

Suvmajas süüdati juba lühtrid ja lambid. Peigmees, õuenõunik Lakeevitsh, tore ja sümpaatlik raudteede päävalitsuse ametnik, seisis keset saali ja hoides käsi taskus, ajas juttu graf Shkalikoviga. Kõneldi muusik:st.

„Ma olin,“ kõneles Lakeevitsh, „Neapolis tuttav ühe muusikeriga kes oma riistaga otse imet tegi. Teie ei usu! Ja kontrabassil — harilikul kontrabassil tõi ta esile sarnased saatana trillerid, et kole! Mängis isegi Straussi valse!“

„See ei või võimalik olla...“ kahtles graf.

„Kinnitan teile! Isegi Liszti rapsoodia mängis maha! Ma elasin temaga ühes numbris ja et igavust peletada, õppisin ta kontrabassil mängima Liszti rapsoodiat.“

„Liszti rapsoodiat! Hm... teie naljatate ainult...“

„Teie ei usu?“ naeris Lakeevitsh, „ma näitan teile kohe! Lähme orkestrisse!“

Peigmees ja graf sammusid orkestrisse. Astudes kontrabassi juure hakkasid nad kiiresti rihmu lahti võtma... ja, oh, koledust!

Nüüd aga võib lugeja pärast ise selle muusikalise vaidluse tagajärgi arvata, pöörame aga enne pisut veel Smõtshkovi poole... Vaene moosekant, kes ikkagi vargaid ei suutnud tabada, jõudes tagasi samale kohale, kuhu ta oma kontrabassi kasti vürstinnaga oli jätanud, ei leidnud enam oma kallist kandami endiselt kohalt. Kadudes mõistatusesse käis ta paar korda teel edesi-tagasi, kasti aga ikkagi leidmata, taipas ta viimaks et oli vist kindlasti sattund vale teele...

„See on hirmus!“ mõtles ta, haarates oma juukseid ja kivistudes: „Ta lämbub ära kasti! Ma olen mõrtsukas!“

Poole ööni uitis Smõtshkov teel ja otsis kontrabassi kasti; kuid väsides viimaks lõpulikult, ronis ta silla alla.

„Otsin hommiku valges,“ otsustas ta.

Otsimised hommikul ei annud aga mingisugu paremaid tagajärgi ja Smõtshkov otsustas silla all oodata õhtut...

„Ma leian tema!“ pomises ta, võttes pääst tsilindri ja kiskudes juukseid. „Otsin kas või aasta, kuid ma leian tema!“

Veel tänapäevalgi räägivad talumehed, kes elavad kirjeldatud koha lähedal, et ööseti võib silla juures näha alasti inimest, pikkade juukstega ja tsilinder pääs. Ajuti kuuldub silla alt kontrabassi hääli.

Pildileht „Odamees“ on kõige suurem ja pildirikkam Eesti ajakiri.

Pildileht „Odamees“ on kõige loetavam ja võrdlemisi kõige odavam Eesti ajakiri.

Kuulutustel kuukirjas „Odamees“ on suurem mõju kui üheski päevalehes, mis läbilugemise järele äravisatakse. „Odamees“ aga jääb kauaks ajaks lugeja lauale.

Ostke, lugege „Odamees“! Kuulutage „Odamees“!

Gustave Doré: Tüha Venemaa

(2 järg)

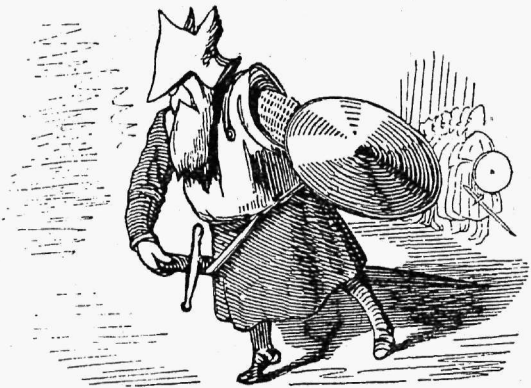
Vjatsheslav astub troonile, kogub sõjaväed kokku ja läheb oma venna Mislavi vastu, kes samuti enda Venemaa ainsaks tsaariks on kuulutatud. Varssi saab ta Mislaviga kokku, kes samasugustelgi põhjustel Vjatsheslavi vastu on väljaastund. Mislavi ette astudes, sõnab Vjatsheslav: „Lurjus! Mis sul meele tuleb, minu vastu tulla! Tatikas! Kärbes! Kurjategija! Mõrtsuk! Jalamaid lööks su maha, kui me mitte vennad poleks! Häda sulle, kui sa mulle alla ei anna! Nüüd räägi sina!“

„Haa!!!“ vastab Mislav, „mis sa konn krooksud! Ja veel minu ees, kelle ees kogu maailm väriseb! Rumal togu — sääsenülgija — sa oled juba ise omale surmaotsuse mõistnud!“

„Ho ho hoo!“ müristab Vjatsheslav, „kus sa näe lambapääd... ma naeran enda otse lõhki sinu rumalaid sõnu kuuldes!“

„Naera aga naera!“ müristab Mislav omakord, „ma olen su lihane vend ja mul on häämeel näha, kuidas sa veel enne surma naerad!“

Shokolaadi-kompveki ja biskviidi tehas

R. Klausson

Tallinna, Toomwaestekooli tänav nr. 1, Kõnetr. 19-05

Soovitat oma tehases valmistatud kõiksugu karamell, mompansje ja shokolaadi kompvekke ja biskviiti :: :: :: Müügil igas suuremas äris kogu Eestis.

Tarvitajad, nõudke ainult neid ja Teie ei kahetse!

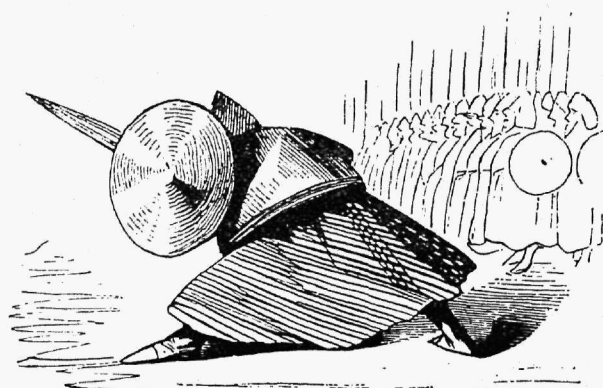
„Küllalt, lurjus! Ole valmis, ma näitan sulle kohe kuidas sa hinge vaagus!“

„Astu ette, kui sa mitte argusest paku ei pane maailma kõige vägevama mehe vastu tulles!“

„See on juba liig, nurjatu kanavaras! Tunne siis oma nahal mis tähendab ühe tsaari viha. Juba tänasel õhtusöögil joon sinu karikast!“

„Siis sure, rumal jõmsikas! Sa pole omale paremat tahtnud!“

Alkoholmeetrid, palaviku termomeetrid, kummiasjad, humalad, parfümerid, loomulikud mineraalveed, seebid sise- ja väljamaa firmadest suures väljavalikus jne.

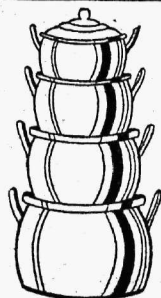
soovitab

Rohukauplus B. KRÄSTING
Tartus, Promenadi uul Nr. 14

Võtan kõiksugu tellimisi vastu, nagu huaristide, jalutsi platede, haasamaste, metallristide pääle ja graveerin nimesid. Töö korralik — hinnad odavad.

A. J. Pärn
Tartu, Puiestee tän. № 60 Kivitööstus

Kõige kasulikum ja odavam ostukoht kõiksugu portselan-, fajans-, kivi-, klaas- ja emaleeritud maja

tarbenõusid

Suur valik moe-pudu kaup *laua vahariiet j. n. e.*

Moe ja pudukauba ärist
L. Goldberg'i juurest
Tartus, Küüni tän. nr. 6

llu-, tarbe- ja laste mänguasjade tööstus ja kauplus

K. M. SINKA

Tallinnas, Narva maantee 50 (Maltinski majas)

soovitab suures väljavalikus oma tööstuses valmistatud laste mänguasju puust ja plekist ja võtab igasugu plekistansimise tööde pääle tellimise vastu. — Jällemüüjatele hääd 0/0 0/0.

„Aga miks peaks ma oma kõrget isikut sarnase näduga määrima kui sina! Parem saada oma asemik — ma teen niisama!“

„Sa ütled just seda mida ma sulle praegu ütelda tahtsin, argpüks! Ptüi kurat!“

Kullasepa ja graveerimise töökoda

Tartus, Külütri tän. nr. 2

(enne Gildi tän. nr. 5)

valmistab kõiksugu kullasepa ja graveerimise töid, iseäranis seltsi ja kooli märgid emailleeritud ja ilma

Soovitan laulatus-sõrmuseid

:: iseäranis odava hinnaga ::

*Kõik tööd tehakse korralikult ja peene-
maitseliselt võistlemata odava hinnaga*

Kullasepp Joh. Villmann

Kompveki-vabrik

A. Brandman

Tallinna

V. Tartu mnt. Nr. 4

Kõnetraat Nr. 15-94

Moodi-, pudu- ja pesuäri

VENN. LEPP

Tartus

Kaubahoov Nr. 2 :: Telef. 4-81

Alaliselt rikkalik valik hooaja kaupadest oma ja väljamaa tööstuse alalt

Täielik ladu käsitööniite DMC

Kalossid, sandaalid ja tennis

kingad / Hinnad võistlemata

Kaubad kõrges häduses

En gros — En detail

Tallinna KrediitPank, A.S.

Revaler Kredit-Bank, A.G.

Tallinn - Reval

Suure-Karja tän. 23

Telegr.-Adr.: Kreditbank

Asutatud 1907 a

Pank

toimefab kõik-

sugu panga operatsioone

sise- ja välja-

maal

Nüüd jõuame rahuarastaja ja targa Jaroslavi valitsuse ajani, kes esimesena venelaste seas valgust laiali laotab.

Kuidas need seda sissevõtavad ja üksteise käest õpetust saavad.

Nähes seda, paneb isamaad ja alamaid armastav Jaroslav maksma rahatrivi sääduse, millega kõike karistatakse, kes teisele ülekohtu teeb. Rikastele on see kasuks, tõsivenelased peavad aga kauase rahuselamise pärast omale aadrit laskma.

Pärast Jaroslavi surma läheb ta poegade vahel jälle verine kodusõda lahti, kus võitjaks jääb Svjatopolk ja valitsema hakkab. Varsi tulevad poola saadikud ta käest rahu paluma.

Sellest kuulmatumast häbematuses vihastatuna laseb ta poola saadikud rottidelle söödaks heita.

Poolakad vastavad vene tsaari suure armu päale samuti ja heidavad temagi saadikud pimedasse vangikeldri. Svjatopolk kutsub rahva üles seda nurjatut ülekohtu poolakatele veriselt kättemaksma. Ta läheb kohe oma suure sõjaväega vaenlase vastu.

Poolakate noolid ja piigid on aga liig teravad ja tapavad maha kogu vene sõjaväe. Svjatopolk pääseb üksi eluga jõest üle ujudes, kuid koju jõudes näeb, et ta poeg vahepeäl hääks on arvand troonile astuda.

Üks poja sõpradest leiab säälsamas kohe, et vanamehel ülim aeg on suremiseks.

„AUTOGEN“
Metallide keetmise töökoda
JOH. TATSI, TALLINNAS
Laboratoriumi tän. 15. Aida tän. 9
Telefon nr. 16-77

Autogeenilisel teel keedetakse kokku igasuguses vormis ning mõedus kõiksuguseid katkiläinuid masina osasid, igasüstemilisi tsilindreid, veepumpasid, auru- katlaid, aurukütteid kurbel, vöolid, hambarattaid jne.

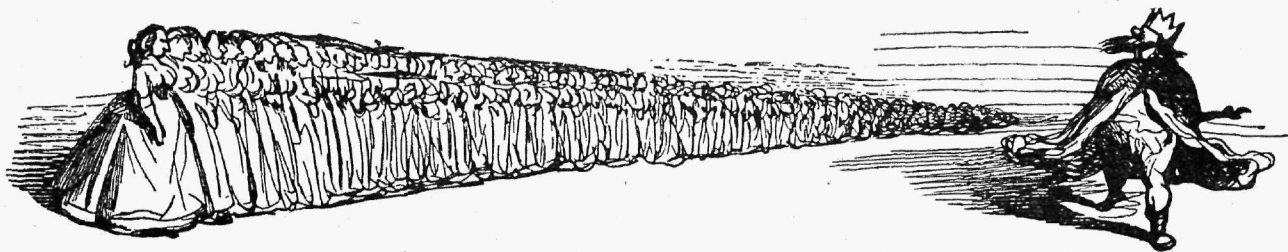
Tehtakse: kõiksuguseid mehaniku töösid.

*Kiviraiumise, poleerimise
ja graveerimise tööstus*

J. Juuau, Tartus
Tuustee t. 19 ja 34

*Valmistan hauatahuld, riste, sambald mustast Rootsi
graniidist, Soome, Belgia ja omamaa kivist, Itaalia ja
Carrara marmorist. - Ladus suur väljavallik liht, tahatud
ja poleeritud valmistöödest, raudristides igas suuruses ja
mustrites. - Töö puhas ja korralik. - Hinnad mõeldukad.*

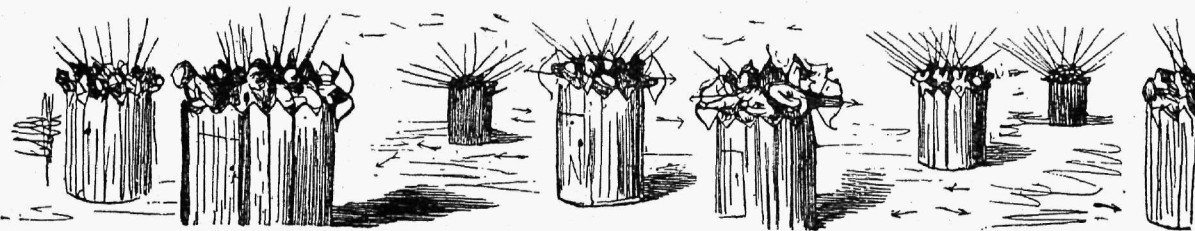
Uus tsaar Vladimir unustab varssi isa südantlõhestava ja kurvaõsaatuse ja mõtleb omale naise võtta.

Ta ei leia aga hoolsa otsimise päale ühtki passivat, ja tal ei jää muud üle kui kõik korruga valida.

See hakkab aga talle pikapäale väga südame päale ning kokkukogund pojakarja ees heidab ta hinge.

Ta surma järel on troonipärijaid täis kogu püha Venemaa, nii, et see muutub terveks võitlusväljaks üksikute parteide vahel.

Tegev ja vastutav toimetaja (Verantwortlicher Redakteur) Albert Kivikas. Päätoimetaja ja väljaandja (Chef-Redakteur und Verleger) Carl Sarap.
Druck: E. Gutnoff, Berlin SW 68, Alte Jakobstr. 144

Lihavõteks ilmub „Odamehe“ kirjastusel

Ajaloo Arkiiv N° 3

Korraldand A. Kruusberg

Sis u:

Eesti rahvusliku ärkamisaja tumedad momendid.
Koidula kiri Dr. K. A. Hermannile. W. Schulzi
kiri Dr. K. A. Hermannile. R. Kallase kirjad
prof. Kwacsalale. Nimestik.

Õmblusmasinad

Kudumisemasinad, jalgrattad, õhu-
gummid ja mantlid, koorelahutajad

Põllutöömasinad ja kõiki nende
— masinate tagavara osasid —

Õmblusmasinad on minevasel Tallinna näitusel
Kõrgema auhinna, kuldaurahaaga, kroonitud

Kr. Saar & Co., Tallinnas
Osakonnad: Tartus, Rakveres, Jõhvis

„Livonia“

Hans Silbergleich

Kerge õlle, mõdu
ja kohvi tehas

soovitab kõrges häädukes

heledat ja musta **Eksporti**
ja
keedetud mõdu

ühtlasi maitsevat
kohvi „**Tervis**“
ja
kohvi „**Ideaali**“

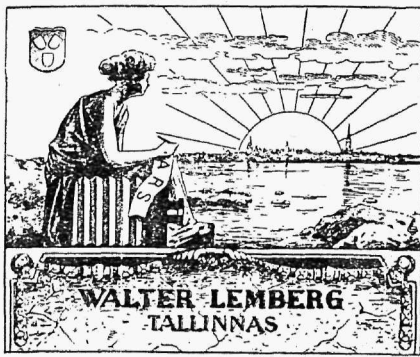

Spetsiaal naister. rätsöp

S. Gasmann

Tartus, Lutsu tän. 24, krt. 7

Võtab vastu tellimisi naister. päälis-
riiete päale viimaste shurnaalide ja
fasongide järele. Ka võetakse teha
mitmesuguseid nahatöid ja täide-
takse akkuraat ja korralikult.

Kunstfotograafia Oteljee

Suur-Karja tän. 12, telef. 22-96

Kunstilised portreed, taseillesvõtted ja gruppipildid
lõgas hinnas ja töötusviisil.

Suurendused lõga pildi, plate ja filmi järelle. Maailmised motiivid Tallinast
vaated ja kodumaa maastikud erilises kunsttrükkis, päevapiltides ja postkaartides.

Lõgasugused välisillesvõtted.

Amatöör-fotograafide lõgasuugu tööde asjatundlik väljatöötus.

Tehniliselt täielikum sissesääde :: Ülesvõtted ilmast olenematud, lõgap. 9-5, pühapä. 11-12

„Odamehe“ rahvaraamatud

Nr. 1. Valge kinnas, Main Read'i ajalooline romaan. Saada vähemal arvul . . .	Hind: 75.—
Nr. 2. Nelja märk, Conan Doyle'i kriminaalromaan. Trükk otsas.	
Nr. 3. Professor Baumgarteni imelik katse, Conan Doyle'i naljajutt	15.—
Nr. 4. Kättervilli tont, O. Wilde'i naljajutt .	30.—
Nr. 5-7. Juhtumused inimesesööjate saarel, Kolmes raamatus. I: 30.—, II: 30.—, III: 15.—	kokku 75.—

Päiale selle ilmund „Odamehel“:

B. Kellermann: Ingeborg, Trükk lõpukorral.	
M. Maeterlinck: Sinilind, Trükk lõpukorral.	
J. H. Rosny: Kolesuur koobasmaa	35.—
A. Lichtenberger: Mu väike Trott	75.—
N. Jevreinov: Lõbus surm	100.— ja 75.—
O. Wilde: Salome	60.—

Pääladu:

Tartus, „Odamees“, Promenaad 7a

Tel. 67, postk. 51

Saada igast korralikust raamatukauplusest

Lugege!

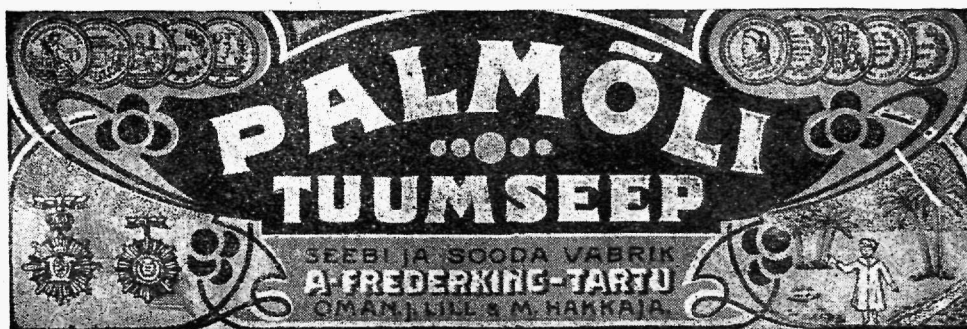
Ajalooline kirjandus, memuaarid ja biograafiad:

H. Kruus: Saksa okkupatsioon Eestis . . .	Hind: 150,—
H. Kruus: Jaan Tõnisson Eesti kodanluse juhina	90,—
A. Kruusberg: Ajaloo arhiiv I, Ado Grenzsteini võitlus Jaan Tõnissoniga	75,—
A. Kruusberg: Ajaloo arhiiv II, Venestamise tulekul.	60,—
P. Grünfeldt: Mälestused Juhan Liivist	40,— ja 30,—
Fr. Tuglas: Marginaalia	180,—
Fr. Tuglas: A. H. Tammsaare	75,—
Fr. Tuglas: Artur Valdes	73,—
Fr. Tuglas: Henrik Ibsen inimesena	50,— ja 30,—
Fr. Tuglas: Wiljam Shakespeare .	75,— ja 60,—
R. Roht: Julius Kuperjanovi elulugu . . .	20.—

Ilmuks:

Prof. A. M. Tallgren: Eeljalooline aeg Euroopas. Kahes suures raamatus. Piltidega.

„ODAMEES“

Seebivabrik »A. Frederking«

Palmöli seep iseäraldub kõigist teistest sarnastest seepidest eneses sisaldavate puhasste taimöli oolluste ja ka uuema valmistamiseviisi tõttu.

Palmöli seep võib ka koduseks pruukimiseks, kui ka saunaseebiks tarvitatud saada.

Nõudke igast kauplusest.

Tartus, Aleksandri tään. 40-42. Tel. 257

G. F. BELJAGIN'I

TEE

HIINAST IMPORTEERITUD,
KÕRGES HÄADUSES,
AROOMILINE

Etikett Kaub- ja Tööstusministeeriumi
poolt kinnitatud

KAUBANDUSKONTOR

G. F. BELJAGIN, TALLINNAS

VANA TURG Nr. 1, KÕNETRAAT 4-81